

Baiba / Sporāne

Informācijas pakalpojumi:

BIBLIOGRAFĒŠANA

Lekciju konspekti

176680

030900 5098

2000-4

L 81

Zinātne

2
01

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
BIBLIOTĒKZINĀTNES UN INFORMĀCIJAS
ZINĀTNES NODAĻA

Baiba Sporāne

**INFORMĀCIJAS PAKALPOJUMI :
BIBLIOGRAFĒŠANA**

Lekciju konspekti

Latvijas Universitāte

1999

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

060900 5098

Baiba Sporāne
Informācijas pakalpojumi:
Bibliografēšana
Maketētāja A. Ramāne
Reģ. apl. Nr. 2-0266

© Latvijas Universitāte
Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa
Baiba Sporāne, 1999

ISBN 9984-516-11-3

1. BIBLIOGRAFĒŠANAS NOZĪME BIBLIOTĒKU DARBĀ

Kas ir tas, ko dara bibliotēka, bet neveic neviena cita institūcija sabiedrībā? Bibliotēkas unikālā loma sabiedrībā izpaužas grafiski fiksēto zināšanu ierakstu (uz jebkādiem materiāliem nesējiem fiksēto dokumentu¹) izmantošanas organizēšanā un izmantošanas palielināšanā personības un sabiedrības labā. Bibliotēkas funkcija - informēt, izglītēt, izklaidēt, kalpojot par starpnieku starp atsevišķu cilvēku un visas cilvēces radītajām zināšanām (grāmatām, periodiku, skaņu ierakstiem, gleznām, attēliem, audio un video, kartēm, datu bāzēm, informāciju globālajā INTERNET tīklā utt.), visu, kas veicina personības zināšanu pilnīgošanu. Starpnieka lomu bibliotēka pilda, piedāvājot lasītājiem dažādus informācijas pakalpojumus, kuru pamatā ir bibliogrāfija.

1.1. BIBLIOGRĀFIJA

Ar terminu "bibliogrāfija" apzīmē :

- atsevišķu bibliogrāfisku līdzekļu, piemēram, "Latviešu trimdas prēmijas" (Rīga, 1996); "Latvijas Universitātes mācībspēku

publikāciju bibliogrāfija (1989-1993)” (Rīga, 1994);

- pēc kaut kādas vienojošas pazīmes izdalītu bibliogrāfisko darbu kopumu, piemēram, periodikas bibliogrāfija (apzīmējums bibliogrāfisko līdzekļu kopumam, kuros apkopotas ziņas par laikrakstu un žurnālu izdevumiem);
- zinātnes disciplīnu, kas pēta bibliogrāfiskās informācijas struktūru un īpašības, to procesu likumsakarības, kas saistīti ar tās radīšanu un novadišanu informācijas lietotājiem² dokumentālo komunikāciju procesā³.

Lekcijas konspektā tiek aplūkota termina “bibliogrāfija” 1. nozīme. Sistēma “dokuments-lietotājs” (jeb dokumentālo komunikāciju sistēma) - visu dokumentu, to lietotāju (arī lasītāju) savstarpējo attiecību kopums.

Sistēma “dokuments-lietotājs” ir tradicionālās sistēmas “grāmata-lasītājs” mūsdienu attīstības rezultāts, jo zināšanu avots nav tikai grāmata, un informāciju lieto ne tikai lasītāji. Lai šī sistēma varētu eksistēt, nepieciešams starpnieks, kas nodrošinātu saskaņu starp bibliotēku fondu Himalajiem un informācijas meklētājiem un lietotājiem, kam jāatrod zināšanu zelta graudiņš smilšu kalnā, nepieciešama kvalificēta palīdzība. Cilvēces uzkrāto milzīgo zināšanu resursu visracionālākās izmantošanas veicināšanai vajadzīgi starpnieki starp dokumentiem un lietotājiem, grāmatām

(iespieddarbiem) un lasītājiem. Šāds starpnieks arī ir bibliogrāfija.

“Bibliogrāfija” ir sengrieķu cilmes vārds un burtiskā tulkojumā nozīmē “grāmatu rakstīšana” (“biblion” - grāmata + “graphō” - rakstu). Aptuveni V gs.p.m.ē. Grieķijā par bibliogrāfiem sāka saukt cilvēkus, kas pārrakstīja grāmatas. Bibliogrāfa profesiju senajā pasaulē cienīja un godāja, jo grāmatu “rakstīšanas” māku, kas prasīja augstu izglītības līmeni un mākslinieciskās un kaligrāfiskās spējas, tolaik pārvaldīja tikai nedaudzi.

Pēc antīkās pasaules bojāejas vārds “bibliogrāfija” uz ilgu laiku tika aizmirsts. To atkal sāka lietot tikai XVII gs. Francijā ar nozīmi “grāmatu saraksts”.

XVIII gs. beigās un XIX gs. sākumā Rietumeiropā, vēlāk arī Krievijā, nostiprinājās priekšstats par bibliogrāfiju kā aprakstošu zinātņi (disciplīnu), kuras mērķis ir literatūras rādītāju sastādīšana, maksimāli pilnīgi uzskaitot, sistematizējot un pēc īpašiem likumiem aprakstot grāmatas. Šajā sakarībā vārdu “bibliogrāfija” sāka skaidrot burtiski kā “grāmatu aprakstīšanu”.

Bibliogrāfijas galvenā īpatnība izpaužas ne pašu grāmatu (t.i. dokumentu jeb informācijas avotu), bet tikai ziņu par šiem avotiem apkopošanā, organizēšanā, izplatīšanā. Bibliogrāfs izstrādā atsevišķi un neatkarīgi no dokumentiem lietojamas,

noteiktā veidā sakārtotas ziņas par tiem. Bibliogrāfija tāpat ir bibliografēšanas rezultāts, ar kuras palīdzību tiek realizēta starpnieka funkcija dokumentālo komunikāciju sistēmā. Bibliografēšanas rezultātā top bibliogrāfiskie līdzekļi, kas satur ziņas par dokumentiem (bibliogrāfisko informāciju).

1.2. BIBLIOGRAFĒŠANAS REZULTĀTU FORMAS

Bibliogrāfiskais ziņojums. Mazākā elementārvienība, no kuras veidojas bibliogrāfija, ir bibliogrāfiskais ziņojums, t.i. konkrēta dokumenta meklēšanai un identifikācijai nepieciešamais ziņu kopums par šo dokumentu. Ja ziņojums ietver tikai autora uzvārdu, piemēram, **J.Mackova**, tad tas vēl nav bibliogrāfiskais ziņojums, jo neko neizsaka par konkrētu dokumentu. Ja uzvārdam pievieno darba nosaukumu - "**J.Mackova. Atraktā debess**", tad pēc būtības tas arī vēl nav bibliogrāfiskais ziņojums, jo nesatur formālas ziņas, kas atšķir vienu darba publikāciju no daudzām citām. Piemēram, M.Mičelas romāns "**Vējiem līdzī**" latviešu valodā iznācis gan 1938., gan 1987. gadā.

Bibliogrāfiskais ziņojums var būt ziņas ne vien par veselu dokumentu, bet arī par tā daļu (piemēram, rakstu no laikraksta vai žurnāla vai rakstu krājuma, vai darbu no kopotajiem rakstiem, vai

nodaļu grāmatā).

Bibliogrāfiskais ziņojums ir nedalīts veidojums, kas funkcionē kā bibliogrāfijas elements⁴.

Bibliogrāfiskais ieraksts. Bibliogrāfiskie ziņojumi var būt iztekti mutiskā formā un fiksēti iespiestā (rakstītā) formā.

Rakstiskā formā fiksēts bibliogrāfiskais ziņojums ir bibliogrāfiskais ieraksts.

Bibliogrāfiskā ieraksta minimālā nepieciešamā daļa ir **bibliogrāfiskais apraksts**, kas sniedz pietiekamas ziņas dokumenta meklēšanai. Piemēram:

Jakubaitis E. Informātika : Populārzinātniska rokasgr. / LZA.

Elektronikas un skaitļošanas tehnikas inst. - Rīga : Zinātne, 1990.

- 195, [4] lpp. : il.

Šāds bibliogrāfiskais apraksts ir bibliogrāfiskā ieraksta īsa forma. Visas citas tā daļas (anotācija, referāts, klasifikācijas indeksi, priekšmetu rubrikas, šifrs u.c.) nav obligātas un bibliogrāfiskajā ierakstā tiek ietvertas atkarībā no nepieciešamības.

Piezīme. Bibliogrāfisko aprakstu māca speciālā kursā "Bibliogrāfiskā aprakstīšana". Bibliogrāfiskā apraksta veidošanā jāievēro spēkā esošo bibliogrāfiskā apraksta standartu prasības.

ALANS PĪZS

**KERMEŅA
VALODA**

**Kā atminēt sarunu biedra domas
pēc viņa stājas un kustībām**

**No angļu valodas
tulkojis Uldis Silis**

JUMAVA

Titullapa

UDK-p 395 (03)

Pi 820

Allan Pease

BODY LANGUAGE

© *Allan Pease* 1994

Sergeja Davidova grafiskais noformējums

© *Uldis Sīlis, tulkojums*

latviešu valodā, 1995

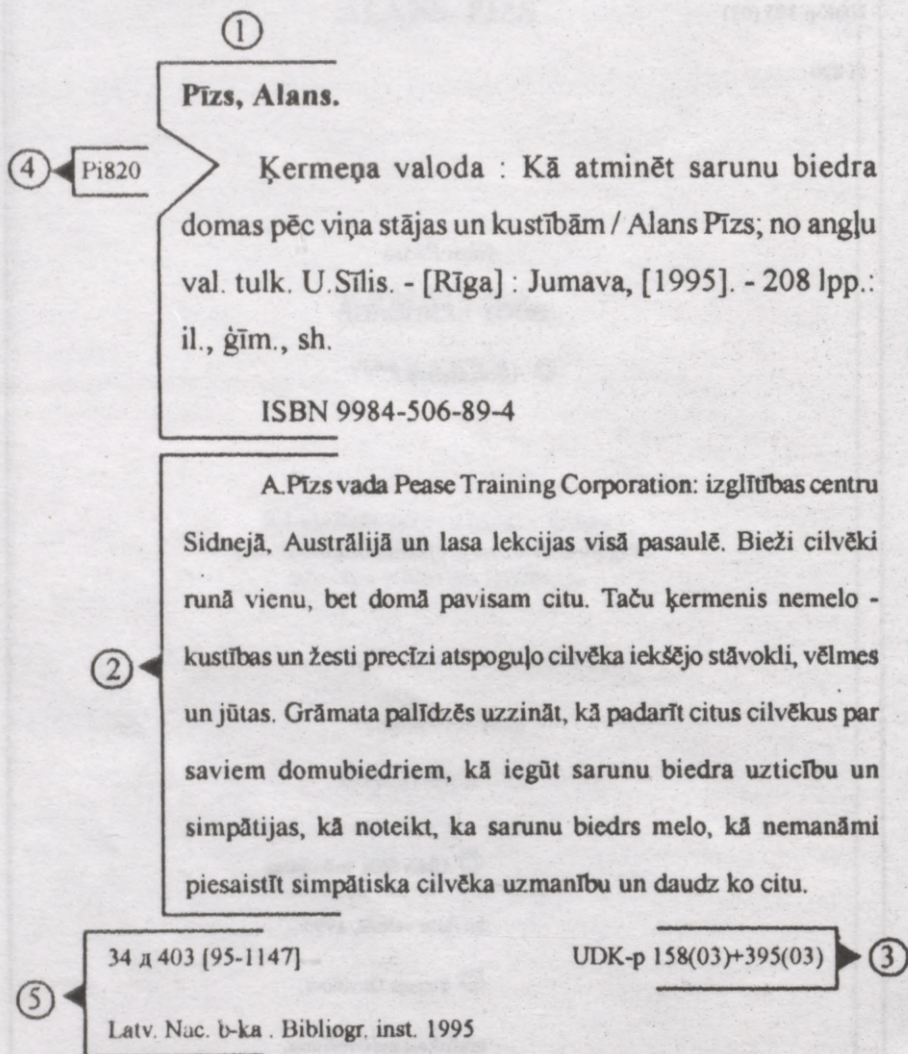
© *Sergejs Davidovs,*

grafiskais noformējums,

ISBN 9984-506-89-4

1995

Titullapas otra puse

Šī konkrētā dokumenta bibliogrāfiskais ieraksts:

① bibliogrāfiskais apraksts;

- ② anotācija;
- ③ klasifikācijas indeksi;
- ④ autorzīme;
- ⑤ ziņas par iestādi, kas izgatavo ierakstu, nav tieša sakara ar bibliogrāfisko ierakstu.

Piezīme. Anotācijas vietā vai papildus tai var formulēt priekšmetu rubrikas, kas nepieciešamas dokumenta apraksta meklēšanai elektroniskajā katalogā vai datu bāzē.

Bibliogrāfiskais līdzeklis.

Bibliogrāfiskais līdzeklis ir sakārtots bibliogrāfisko ierakstu kopums, ko apvieno vienota iecere, temats, mērķis, adresējums, forma un (vai) saturs.

Bibliogrāfiskais ieraksts ir bibliogrāfiskā līdzekļa (sakārtotu ierakstu kopuma) elements.

Izņēmuma gadījumā bibliogrāfiskais līdzeklis var ietvert tikai vienu bibliogrāfisko ierakstu (piemēram, vienai grāmatai veltīts bibliogrāfiskais plakāts, kas parasti ir līdzīgs reklāmām laikrakstos).

Teorētiski bibliogrāfisko ierakstu skaits bibliogrāfiskajā līdzeklī nav ierobežots. Praktiski ierakstu skaitu ierobežo līdzekļa sastādīšanas mērķis, adresāts u. c. apstākļi.

Bibliogrāfiskos ierakstus veido arī mašīnlasāmā jeb elektronformā (elektroniskajos katalogos, bibliogrāfiskajās datu bāzēs), aprakstot MARC formātā. Bibliografēšanas un bibliogrāfiskā līdzekļa būtību tas nemaina. Elektronformā gatavots bibliogrāfiskais līdzeklis, tāpat kā iespiestā veidā izdots bibliogrāfiskais līdzeklis, ir bibliogrāfisko ierakstu kopums un starpnieks dokumentālo komunikāciju sistēmā, tikai veidots specifiskā formā.

1.3. BIBLIOGRĀFISKĀ INFORMĀCIJA. TĀS SĀKOTNĒJĀS FORMAS

Bibliogrāfiskā informācija ir informācija par dokumentiem, kura konkrētās vēsturiski nosacītās formās veic meklēšanas, komunikatīvo (saziņas) un izvērtēšanas funkciju. Bibliogrāfiskās informācijas ārējās formas ir jau aplūkotie: bibliogrāfiskais ziņojums, bibliogrāfiskais ieraksts un apraksts, bibliogrāfiskais līdzeklis. Bibliogrāfiskā informācija atspoguļo sistēmas "dokuments-lietotājs" divdabību, jo tā saistīta gan ar dokumentiem, gan lietotājiem. Organizējot un sakārtojot ziņas par dokumentiem, bibliogrāfiskā informācija atspoguļo dokumentu kopumu (masīvu) un plūsmas, turklāt tas var notikt

1) neatkarīgi no lietotāja konkrētajām informacionālajām vajadzībām un lasīšanas vai pētniecības mērķiem (piemēram, "Latvijas preses hronikā" iznākuši Latvijā vai saistīti ar Latviju);

2) saistīti ar konkrētu lietotāju vai konkrētas auditorijas informacionālo vajadzību apmierināšanu (piemēram, literatūras saraksti bibliotekāriem izdevumā "Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas").

Ziņas par dokumentiem tiek sakārtotas formāli (autoru uzvārdu vai nosaukumu alfabētiskā secībā) vai saturiski (pa zinātņu nozarēm vai tematiem pēc aprakstītā dokumenta satura).

Bibliogrāfiskās informācijas nepieciešamībai ir noteikta vieta personības informācijas, izglītības un izklaides sfērā, kuru var attēlot šādi:

personības vajadzības (materiālās un garīgās, sociālās un bioloģiskās) ⇒ informatīvās vajadzības (mūsu eksistences priekšnoteikums personiskā un valsts līmenī) ⇒ vajadzības pēc dokumentiem (informācija ir ietverta dokumentos) ⇒ bibliogrāfiskās vajadzības (informācija par dokumentiem ir ietverta bibliogrāfijā).

Bibliogrāfiskās informācijas sākotnējās formas radās tālā senatnē vietās, kur bija uzkrājies visvairāk grāmatu - senajās grāmatu

krātuvēs. To īpašniekiem bija nepieciešama šo ļoti lielo vērtību - grāmatu - inventārā uzskaitē. Radās pirmie seno grāmatu krātuvju saraksti (katalogi), piemēram, Asīrijas ķēniņa Ašurbanipala (VII gs. p.m.ē.) slavenajai bibliotēkai. Lielākoties tāds pats inventāra uzskaites un saimnieciskais raksturs bija arī klosteru bibliotēku sarakstiem viduslaiku Austrumeiropā.

Tomēr jau senatnē bija radīti bibliogrāfisko informāciju saturoši darbi, kuru autori izprata ne tikai grāmatu materiālo vērtību, bet apzināti veica arī bibliogrāfisko informēšanu par grāmatām kā zināšanu avotiem. Pie šādiem darbiem pieder, piemēram, ievērojamā Aleksandrijas kultūras darbinieka Kallimaha III gs. p.m.ē. hellēniskajā Ēģiptē sarakstītais plašais vēsturiskais literārais apcerējums "Pārskats par vīriem, kas ieguvuši slavu dažādās izglītības nozarēs, un par viņu rakstiem". Līdz mūsdienām nonākušajās ziņās teikts, ka "Pārskatā" bijušas aprakstītas ne tikai Kallimaha vadītās Aleksandrijas bibliotēkas grāmatas, bet arī visa tā laika grieķu literatūra. Senajā Romā radās un vēlāk plaši izplatījās īpašs literatūras žanrs - ievērojamu personu (zinātnieku, rakstnieku, dzejnieku, imperatoru, karavadoņu, vēlāk arī garīdznieku) dzīves apraksti, kuros ietvēra arī bibliogrāfiska rakstura ziņas par aprakstu varoņu sacerētājiem darbiem.

Svarīgu vietu daudzu konkrēto vēsturisko bibliogrāfiskās informācijas formu attīstībā ieņēma grāmatu tirdzniecība, kas sāka

intensīvi attīstīties tūlīt pēc grāmatiespiešanas izgudrošanas. 1564.gadā Frankfurtes rudens gadatirgū pirmo reizi parādījās kopkatalogs, kurā bija uzskaitītas visas pārdošanai izstādītās grāmatas. Kopš tā laika katalogu izdeva regulāri. Tā tika likts pamats grāmattirdzniecības bibliogrāfijai.

Visas šīs sākotnējās bibliogrāfiskās informācijas formas pieder bibliogrāfijas priekšvēsturei. Tās īstā vēsture sākas tikai pēc iespiešanas plašas izplatīšanās⁵.

1.4. BIBLIOGRĀFISKĀ DARBĪBA

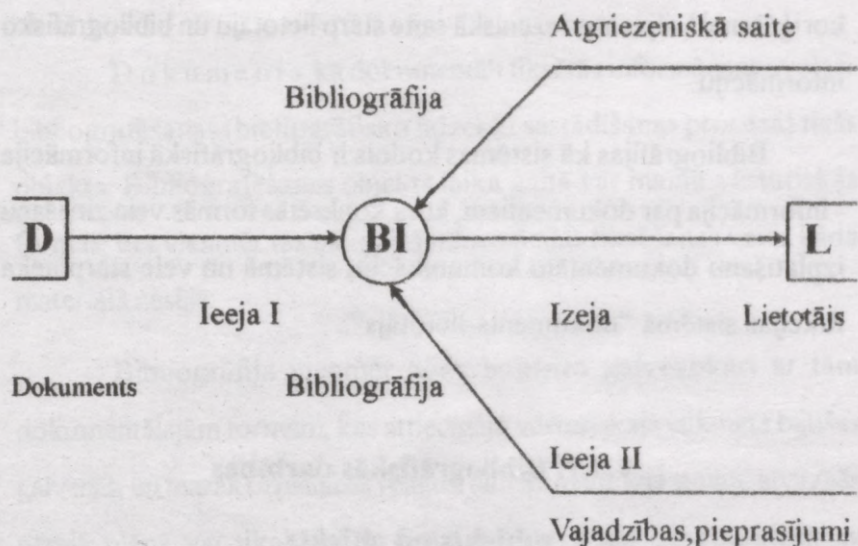
Jebkuras bibliogrāfiskās informācijas formas rada cilvēki. Tātad bibliogrāfiskā informācija un bibliogrāfiskā darbība ir vienlaicīgi radušās parādības. Sākumā bibliogrāfiskā darbība bija neprofesionāla, tai bija gadījuma raksturs. Grāmatu krājumu "inventāru", "sarakstu", "reģistru" sastādīšanu veica izglītoti cilvēki, sakarā ar pētniecības darbu un līdztekus tam ar bibliografēšanu nodarbojās zinātnieki, rakstnieki, mūki, bibliotekāri, izdevēji un grāmattirgotāji. Ar laiku bibliogrāfija sāka norobežoties, izstrādāt savus grāmatu aprakstīšanas paņēmienus un likumus, līdz beidzot nodalījās īpašā zinātnes un profesionālās darbības nozarē. Vēsturiski šis process bija ilgs un sarežģīts, tikai XIX gs. vidū bibliogrāfi kļuva

par īstiem profesionāļiem un sāka veidot arī bibliogrāfijas zinātni.

Bibliogrāfiskajai darbībai vēsturiskajā attīstībā kļūstot sarežģītākai, tās uzdevumi, funkcijas, formas un metodes kļuva daudzveidīgākas, bibliogrāfiskās darbības ietvaros sākās neizbēgams darba dalīšanas process. Bibliogrāfiskās informācijas radīšana (bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšana) sāka norobežoties no tās darbības sfēras, kas saistīta ar bibliogrāfiskās informācijas nodošanu lietotājiem (no bibliogrāfiskās apkalpošanas). Radās nepieciešamība izstrādāt bibliogrāfiskās darbības konkrētās teorijas, metodikas pamatus, izpētīt tās vēsturi.

Tomēr bibliogrāfiskajā darbībā arī šodien neprofesionāli piedalās zinātnieki, rakstnieki, žurnālisti, studenti, radot dažāda veida bibliogrāfisko informāciju : norādes par izmantoto liiteratūru, avotu sarakstus, apskatus, reklāmas un kritikas, recenzijas par dokumentiem.

Bibliogrāfija kā dažādu darbības veidu sistēma bibliogrāfiskās informācijas funkcionēšanai sabiedrībā grafiski attēlojama šādi:

Bibliogrāfijas eksistences shēma

Bibliogrāfijai kā sociālai sistēmai ir divas ieejas un viena izeja. Pirmā ieeja ar bibliogrāfiskās apstrādes (apraksts, ieraksts, bibliogrāfiskie līdzekļi) starpniecību veic dokumentu atspoguļošanu dažādu bibliogrāfiskās informācijas formu veidā. Caur otro ieeju pienāk lietotāju pieprasījumi pēc informācijas, tiek veikta informacionālo vajadzību analīze. Sistēmas izeju veido saturā, uzdevumos, formās daudzveidīgas lietotājiem adresētas bibliogrāfiskās informācijas plūsmas (bibliogrāfiskie līdzekļi, bibliogrāfiskā apkalpošana). Izejas plūsmu pilnveidošanai un

koriģēšanai kalpo atgriezeniskā saite starp lietotāju un bibliogrāfisko informāciju.

Bibliogrāfijas kā sistēmas kodols ir bibliogrāfiskā informācija - informācija par dokumentiem, kura konkrētās formās veic zināšanu izplatīšanu dokumentālo komunikāciju sistēmā un veic starpnieka funkcijas sistēmā "dokuments-lietotājs".

1.4.1. Bibliogrāfiskās darbības

subjekts un objekts

Bibliogrāfiskās darbības galvenais **s u b j e k t s** ir profesionāls bibliogrāfs, kas nodarbojas ar bibliogrāfiskās informācijas ražošanu, novadīšanu līdz lietotājam un izmantošanas organizēšanu. Bibliogrāfiskās darbības kvalitāte atkarīga no bibliogrāfa teorētiskās sagatavotības un praktiskās pieredzes. Kā mēs jau zinām, bibliogrāfiskās darbības subjekti var būt arī lietotāji, ja viņi savā darbībā ne tikai patērē, bet arī rada bibliogrāfiskās informācijas avotus.

Bibliogrāfijas **o b j e k t s** ir dokumentālo komunikāciju sistēma, kas sastāv no diviem pamatelementiem - dokumentiem (*tiešais objekts*) un lietotājiem (*tiešais individuālais objekts*).

Dokuments kā dokumentāli fiksētās informācijas avots ir bibliografēšanas (bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšanas procesa) tiešs objekts. Bibliografēšanas objekts laika gaitā var mainīt vēsturiskās formas, bet vienmēr tas paliek kā informācijas fiksēšanas veids kādā materiālā nesējā.

Bibliogrāfija vienmēr nodarbojusies galvenokārt ar tām dokumentālajām formām, kas attiecīgajā vēsturiskajā laikmetā bijušas galvenās, un mazāk uzmanības veltījusi tām formām, kas atmira, atvirzījās otrajā plānā vai tikai radās. Grāmata kļuva par bibliografēšanas pamatobjektu ne tādēļ, ka tā ir iespieddarbs, bet gan tādēļ, ka iespieddarbi ieņēma vadošo stāvokli dokumentālo komunikāciju sistēmā. Mūsdienās jaunie informācijas fiksēšanas paņēmieni (kino, foto, video, audio, elektronformas u.c.) ieņem arvien nozīmīgāku vietu bibliogrāfiskās informācijas tiešo objektu sistēmā. Bibliogrāfiskā apraksta noteikumi, bibliogrāfiskās informācijas radīšanas paņēmieni un materiālās formas var mainīties reizē ar bibliografēšanas objektu formu maiņām, bet bibliogrāfijas kā vienotājposma, starpnieka loma paliek nemainīga. Tādēļ vispareizākais tiešā bibliogrāfiskā objekta apzīmējums ir vārds "dokuments", kas aptver visus esošos un nākotnes informācijas fiksēšanas paņēmienus uz materiālajiem nesējiem nolūkā to glabāt, sakārtot, izplāfīt, izmantot.

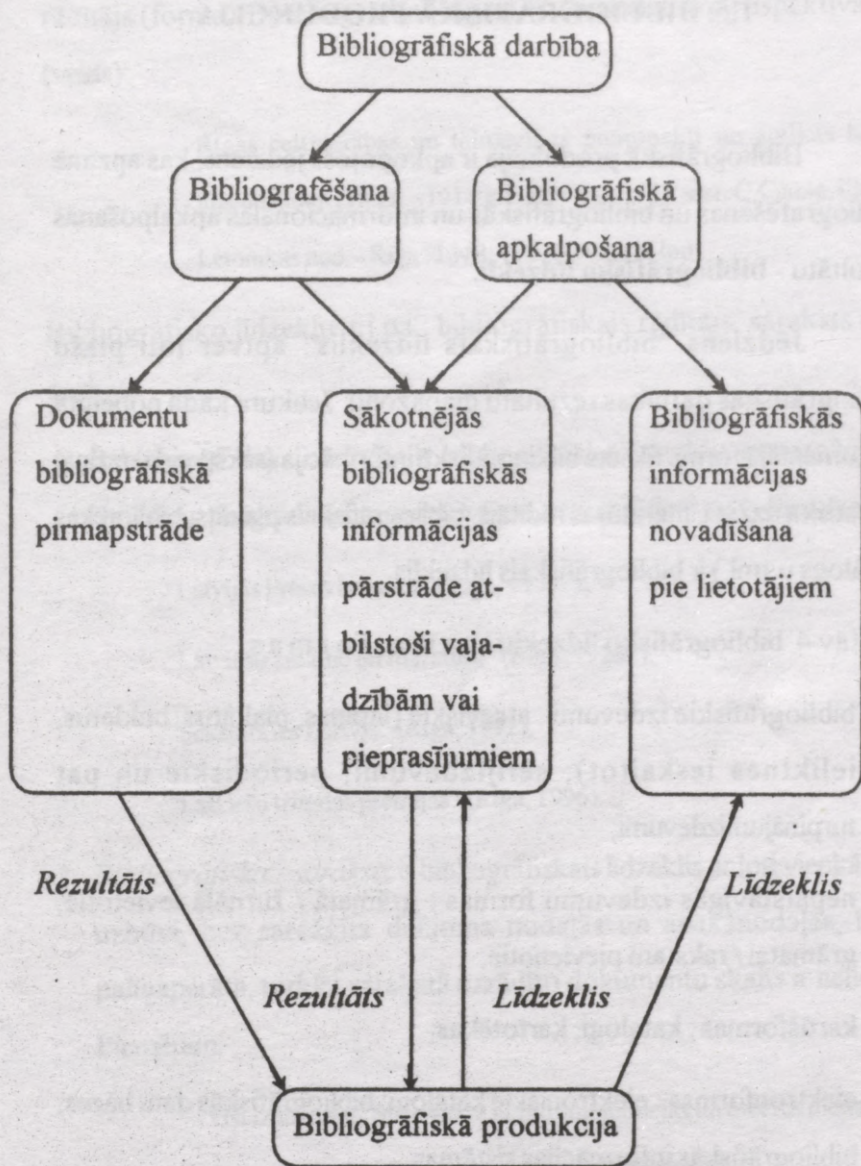
1.4.2. Bibliogrāfiskās darbības procesi.

Bibliogrāfiskās darbības procesu shēma redzama 4.attēlā. Bibliogrāfiskajai darbībai raksturīgi divi galvenie virzieni: bibliografēšana un bibliogrāfiskā apkalpošana.

Bibliografēšana ir bibliogrāfiskās informācijas ražošana (sagatavošana) bibliogrāfisko līdzekļu formā.

Bibliografēšanas process veido bibliogrāfiskās apkalpošanas pamatu.

Bibliografēšanas process atkarīgs no bibliografēšanas objektu (dokumentu) apjoma, formas, satura un no radāmās bibliogrāfiskās informācijas mērķiem un adresējuma (lietotāju jeb bibliografēšanas individuālā objekta).

Bibliogrāfiskās darbības procesi

1.5. BIBLIOGRĀFISKĀ PRODUKCIJA

Bibliogrāfiskā produkcija ir apkopojošs jēdziens, kas apzīmē bibliografēšanas un bibliogrāfiskās un informacionālās apkalpošanas rezultātu - **bibliogrāfisko līdzekli**.

Jēdziens "bibliogrāfiskais līdzeklis" aptver ļoti plašu bibliogrāfiskās darbības rezultātu diapazonu. Jebkura kādā nobeigtā dokumentālā formā fiksēta bibliogrāfiskā informācija (rakstveida uzziņa, tematiska uzziņa, literatūras rādītājs, bibliogrāfiskais plakāts, bibliotēkas katalogs u.tml.) ir bibliogrāfiskais līdzeklis.

Pastāv 4 bibliogrāfisko līdzekļu pamatformas:

- 1 - bibliogrāfiskie izdevumi : atsevišķie (lapiņas, plakātus, bukletus, ieliktnes ieskaitot); sērijizdevumi; periodiskie un pat turpinājumi izdevumi;
- 2 - nepatstāvīgās izdevumu formas : grāmatā / žurnālā ievietotie; grāmatai / rakstam pievienotie;
- 3 - kartīšformas : katalogi, kartotēkas;
- 4 - elektronformas : elektroniskie katalogi; bibliogrāfiskās datu bāzes; bibliogrāfiskās informācijas sistēmas.

Bibliogrāfiskie līdzekļi var tikt klasificēti pēc dažādām pazīmēm (pazīmju grupām): formas, žanra, veida. Piemēram, bibliogrāfiskais

rādītājs (forma) + monogrāfija (žanrs) + tematiskais retrospektīvais (veids):

Rīgas celtniecības un tēlniecības pieminekļi no gotikas līdz
jūgendstilam (13. gs. - 1914. g.) : Bibliogr. rād. / sast. C. Caune; LNB
Letonikas nod. - Rīga : LNB, 1997. - 501, [1] lpp.

Bibliogrāfisko līdzekļu t i p i : bibliogrāfiskais rādītājs, saraksts un
apskats.

1. *Bibliogrāfiskais rādītājs* ir bibliogrāfisks līdzeklis ar sarežģītu
struktūru, palīgrādītājiem, priekšvārdu, satura rādītāju u. c. Piemēram,

“Latvijas Preses hronika” (Rīga, 1957-),

“Latviešu zinātne un literatūra” (Rīga, 1926-),

“Šekspīrs un Latvija” (Rīga, 1992),

“Latviešu trimdas prēmijas” (Rīga, 1996).

2. *Bibliogrāfiskais saraksts* ir bibliogrāfiskais līdzeklis ar ļoti vienkāršu
uzbūvi, bez sarežģīta dalījuma nodaļās un apakšnodaļās, bez
palīgaparāta, turklāt sarakstā uzrādīto dokumentu skaits ir neliels.
Piemēram,

visi izdevumā “Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas ...
gada ... ceturksnī” ievietotie bibliogrāfiskie saraksti.

3. *Bibliogrāfiskais apskats* ir saistīts stāstījums par dokumentiem. Tas var būt dzejas, prozas apskats, pārrunas par atsevišķām grāmatām, noteikta laika posma literatūru, noteiktu tematu u.c. Piemēram,

“Te sirds ar sirdi runā : Kārļa Skalbes daiļrades īss apskats” (Rīga, 1979).

Bibliogrāfiskajiem līdzekļiem raksturīga liela ž a n r u daudzveidība. Noteikta tipa bibliogrāfisko līdzekļi var izstrādāt dažādos žanros atkarībā no tā satura un adresējuma specifikas.

1. *Bibliogrāfiskā monogrāfija* - plašs zinātniska rakstura bibliogrāfisks rādītājs, kas radīts uz plaša dokumentu masīva padziļinātas izpētes pamata ar mērķi fiksēt dokumentus kādā noteiktā pētnieciskā virzienā tā zinātniskas izpētes nolūkā. Piemēram,

“Latviešu zinātne un literatūra” (Rīga, 1926-).

2. *Bibliogrāfiskā vārdnīca* - apvieno biogrāfiskas ziņas par vārdnīcā uzrādītajām personām ar bibliogrāfisko informāciju par viņu darbiem un literatūru par viņiem. Piemēram,

“XX gadsimta ārzemju rakstnieki” : 2 sēj. (Rīga, 1978-1989).

3. *Ceļvedis literatūrā* - apvieno ziņas par ceļveža tematam atbilstošiem dokumentiem un bibliogrāfiskajiem līdzekļiem ar

dažāda veida lietišķiem padomiem un metodiskiem ieteikumiem.

Piemēram,

“Ceļvedis mākslas bibliogrāfijā” (Rīga, 1975).

4. *Lasīšanas cikls* - plaša satura un adresējuma izvēles (ieteicošais) bibliogrāfiskais līdzeklis ar mērķi sniegt lietotājam ziņas par nozīmīgākajiem dokumentiem pašizglītībai. Piemēram,

“Read All Your Life : A Subject Guide to Fiction” (London, 1989).

5. *Lasīšanas plāns* - bibliogrāfiskais saraksts, kas palīdz noteikt lasīšanas sastāvu. Piemēram,

Ieteicamās literatūras saraksts [informātikā] // Jakubaitis E.

Informātika : Populārzinātniska rokasgr. - Rīga, 1990. - [197.lpp.].

Šim žanram visbiežāk atbilst studiju kursu programmām un mācību grāmatām pievienotie literatūras saraksti.

6. *Pārrunas par grāmatām* - saistītā valodā veidots stāstījums - saruna par bibliogrāfiskajā līdzeklī ietvertajiem dokumentiem. Piemēram,

“Brīnišķīgajā pasaku zemē : Pārrunas par grāmatām” (Rīga, 1980).

7. *Atgādne* - kādai nozīmīgai jubilejai veltīts bibliogrāfisks apskats vai bibliogrāfisks saraksts. Piemēram,

“Jānis Jaunsudrabiņš - 100 : Atgāadne lasītājam” (Rīga, 1977).

Bibliogrāfiskos līdzekļus klasificē arī pa veidiem. Šī klasifikācija aptver daudzaspektālu daļījumu:

1. *vispārīgie un speciālie* (nacionālie, zinātniskie, ieteicošie u.c.), piemēram,

British National Bibliography : Weekly list & Monthly Index. - London : The British Library. - Iznāk reizi nedēļā.

Zemzaris J. Pērsieša rokraksti un sarakste : Zin. apr. / VB. - Rīga, 1969. - 95, [2] lpp.

Rīgas celtniecības un tēlniecības pieminekļi no gotikas līdz jūgendstilam (13.gs. - 1914.g.) : Bibliogr. rād. / sast. C.Caune; LNB Letonikas nod. - Rīga : LNB, 1997. - 501, [1] lpp.

Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas ... gada ... ceturksnī : Bibliogrāfiskie saraksti / LNB. - Iznāk reizi ceturksnī.

2. *kārtējie, retrospektīvie, perspektīvie*, piemēram,

Latvijas preses hronika / LNB. Bibliogr. inst. - Rīga, 1957. - Iznāk reizi mēnesī.

Latviešu zinātne un literatūra : Periodikā iespiesto rakstu rādītājs / LNB. - Rīga, 1926 -

Apgāda Zvaigzne ABC perspektīvie izdevumi, 1996 / red. L.Nagliņa. - Rīga : Zvaigzne ABC, 1996. - 63, [1] lpp. : il.

3. *universālie, nozaru, daudznozaru, kompleksie, tematiskie, personālie, novadpētniecības, piemēram,*

Latvijas preses hronika / LNB. Bibliogr. inst. - Rīga, 1957 - Iznāk reizi mēnesī.

Bibliotēkzinātnes un informācijas studiju absolventu darbi (1988-1995) : Bibliogrāfiskais rādītājs : [Studiju darbs] / Rulle B.; LU Bibliotēkzinātnes un informācijas katedra. - Rīga, 1996. - 38 lpp.

Latvijas Universitātes mācībspēku publikāciju bibliogrāfija (1989.-1993.) / LU. Bibliotēka. - Rīga : LU, 1994. - 236 lpp.

Šekspīrs un Latvija : Bibliogr. rād. / LNB. - Rīga : LNB, 1992. - 220 lpp.

Balti bija Rīgas ceļi : Rīga daijliteratūrā / Rīgas Centrālā bibliotēka. - Sagatavošanā.

4. *bibliogrāfijas bibliogrāfija, piemēram,*

Bibliogrāfiskie līdzekļi par Latviju : 3.sēj. (1986-1990) / LNB. Letonikas nod. - Rīga : LNB, 1996. - 134 lpp.

2. BIBLIOGRAFĒŠANAS VISPĀRĪGĀ METODIKA

Gandrīz visiem bibliotēkas darba virzieniem ir raksturīgi bibliogrāfiski aspekti. Bibliogrāfiskās darbības pamatvirzieni bibliotēkā ir šādi:

- bibliogrāfiskā uzziņu aparāta radīšana un nemitīga pilnveidošana;
- dažāda satura, adresējuma, tipa, žanra un formas bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšana atkarībā no bibliotēkas tipa, līdzekļa mērķa un adresējuma;
- uzziņu sniegšana;
- informacionālā apkalpošana - gan diferencētā, gan nediferencētā;
- konsultatīvais un metodiskais darbs;
- bibliogrāfisko zināšanu propaganda (bibliogrāfiskā apmācīšana).

Visi šie pamatvirzieni var tikt veikti, izmantojot gan tradicionālās darba metodes un formas, gan plaši izmantojot un veidojot bibliogrāfijas elektroniskās formas : elektronisko katalogu, datu bāzes, dokumentu ierakstus (atsevišķas grāmatas u.c. saziņas līdzekļus, grāmatu un citu informācijas avotu datu bāzes, bibliogrāfiskās datu bāzes uz CD-ROM⁶), informācijas meklēšanu dialogālā režīmā vai datu bāzē, apmācību darbam ar elektronisko

katalogu. Bibliografēšanas būtība - ziņu organizēšana par dokumentiem, to sakārtošana un izmantošana lasītāju / informācijas lietotāju apkalpošanā - no tā nemainās, tādēļ turpmāk tekstā šīs dažādās formas netiks īpaši uzsvērtas.

Bibliogrāfiskās darbības, t. sk. arī bibliografēšanas, saturs un apjoms ir atkarīgs no bibliotēkas tipa un lasītāju kontingenta. Lielās zinātniskās bibliotēkas sniedz konsultatīvu palīdzību pārējām bibliotēkām, organizējot bibliotēku dienestus, bibliogrāfijas nodaļas, informācijas nodaļas, kuru uzdevumos ietilpst arī bibliografēšana. Tās sastāda plašus zinātniskos, kārtējos, arī izvēles (ieteicošos) bibliogrāfiskos rādītājus, ko var izmantot visas bibliotēkas. Piemēram,

Latvijas Nacionālās bibliotēkas izdevumi:

“Latvijas preses hronika” (Rīga, 1957-);

“Latviešu zinātne un literatūra” (Rīga, 1926-);

“Bibliogrāfiskie līdzekļi par Latviju” (2. un 3. sēj.) (Rīga, 1996);

“Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas ... gada ... ceturksnī” u.c.

Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas izdevumi, piemēram,

“Ārzemju periodiskie izdevumi Latvijas bibliotēkās, 1994 :

Bibliogrāfiskais koprādītājs” (Rīga, 1995);

"Ekonomikas un biznesa jautājumi : Kārtējais bibliogrāfiskais rādītājs" (1994. g. 4. Nr. - Rīga, 1995);

"Jauniegūtās ārzejņu grāmatas Latvijas zinātniskajās bibliotēkās : Kārtējais bibliogrāfiskais rādītājs" (1995. g. 2. Nr. - Rīga, 1995);

"Latviešu periodika : Bibliogrāfisks rādītājs" (1.-4. sēj.) (Rīga, 1977-1995).

Latvijas Universitātes bibliotēkas izdevumi, piemēram,

"Latvijas Universitātes mācībspēku publikāciju bibliogrāfija (1989-1993)" (Rīga, 1994).

Pilsētu, rajonu bibliotēkas gatavo novadpētnieciska rakstura bibliogrāfiskos līdzekļus, informācijas biļetenus. Jaunsaņemtās literatūras sarakstus dažkārt publicē arī vietējā laikrakstā. Piemēram,

Justa Dz. Bibliotēkas jaunieguvumi // Auseklis (Limbaži). - 1996.

- 6. janv.

Regulāra informācija tiek publicēta Limbažu pilsētas galvenās bibliotēkas ikmēneša izdevumā "GrāmatZīme".

Eš skatos pasaulē ... : Limbažu novada mazākpublicēto dzejnieku kopkrājums / sakārt. A. Romāne; Limbažu pilsētas galvenā bibliotēka. - Limbaži, 1996. - 70 lpp.

Pagastu bibliotēkas veido bibliogrāfiskus sarakstus savu lasītāju vajadzībām (un, protams, bibliogrāfiskajā darbā izmanto pārējo

bibliotēku izdotos bibliogrāfiskos līdzekļus).

2.1. ADRESĒJUMS UN MĒRĶIS

Bibliografēšanas metodiku nosaka divi galvenie principi : plānotā izdevuma adresējums un mērķis.

A d r e s ē j u m s. Bibliogrāfiskā līdzekļa formu, tipu un žanru nosaka lasītāju / informācijas lietotāju loks, kuram tas domāts. Katram bibliogrāfiskajam līdzeklim ir savs adresējums, kas izpaužas izvēlētajā temata pasniegšanā, dokumentu izvēlē, metodikā. Bibliogrāfam "jāredz" tā personība vai personu kopums, kam būs adresēts līdzeklis, viņu sagatavotības līmenis, intereses. Adresējums var būt: pirmsskolas vecuma bērni, mācību iestāžu audzēkņi, studenti, pasniedzēji, skolotāji, zinātnieki, biznesmeņi, ierēdņi, valdības pārstāvji, interešu grupu (klubu) pārstāvji, bezdarbnieki, pensionāri, sociālās aprūpes grupas. Katrai no šīm grupām bibliografējot jāizvēlas atbilstošas sarežģītības literatūra, kas atbilstu tieši šo cilvēku interesēm un informācijas apgūšanas spējām.

M ē r ķ ī s. Bibliogrāfa darbība, sastādot bibliogrāfisko līdzekli, vienmēr ir mērķtiecīga. Pirms sākt līdzekļa sastādīšanu, skaidri jāapzinās mērķis - vai tas būs domāts mācībām, zinātniskajam darbam, izklaidei, biznesa nolūkiem, redzesloka paplašināšanai,

profesionālo prasmju paplašināšanai, lasīšanas interešu veidošanai.

Mērķis un adresējums ir savstarpēji saistīti priekšnoteikumi bibliografēšanas procesa uzsākšanai. Piemēram, bibliogrāfiskais rādītājs "Pilis un muižas Latvijā"* adresēts kultūras vēstures un mākslas priekšmetu un kursu **pasniedzējiem** sistematizētām jaunāko **problēmu studijām** par arhitektūras jautājumiem. Tas nosaka gan rādītāja sarežģīto struktūru, gan literatūras atlasu un kārtojumu. Bibliogrāfiskais līdzeklis "AIDS un tā aktualitāte šodien"* var būt adresēts gan plašam lasītāju lokam, lai iegūtu vispārēju priekšstatu par AIDS, tad tajā tiks ietverta populāra jaunākā literatūra. Tāda paša temata rādītājs zinātniekiem un mediķiem ietvers sarežģītus zinātniska un medicīniska satura dokumentus problēmas zinātniskai un profesionālai izpētei.

2.2. BIBLIOGRAFĒŠANAS POSMI

Bibliografēšanas procesā izdalāmi četri posmi:

⇒ sagatavošanas,

⇒ analītiskais,

⇒ sintezējošais,

⇒ noslēguma.

2.2.1. Bibliografēšanas sagatavošanas posms.

Tas ietver:

- temata izvēli,
- temata izpēti,
- prospekta sastādīšanu,
- literatūras noskaidrošanu.

T e m a t a i z v ē l e. Izvēloties bibliogrāfiskā līdzekļa tematu, bibliogrāfi vadās pēc šādiem nosacījumiem:

1. Tematam jābūt sociāli nozīmīgam, aktuālam, jāatbilst zinātnes, kultūras, izglītības, ekonomikas, politikas nozīmīgākajiem virzieniem. Šo atbilstību bibliogrāfs nosaka, vadoties pēc vispārcilvēciskiem, zinātniskiem, demokrātiskiem principiem.
2. Tematam jāatbilst bibliotēkas uzdevumiem, profilam, iespējām, apkalpojamo lasītāju / informācijas lietotāju vajadzībām. Piemēram, būtiski temati varētu būt Latvijas kultūras mantojuma izpēte; Latvijas vieta pasaules kultūrā un politikā; cilvēktiesību problēmas; Latvija ceļā uz informācijas sabiedrību; tūrisma attīstība Latvijā; izglītības sistēma Latvijā un pasaulē; autortiesību problēmas; informācijas brīvība un informācijas pieejamība; vides aizsardzības problēmas; tautas tradīcijas; brīvā laika problēmas; narkomānija; AIDS problēma Latvijā utt. Tie visi ir aktuāli temati,

sociāli nozīmīgi, atbilst personības vispārcilvēcisko vērtību apzināšanas problēmām, kultūras un izglītības uzdevumiem. Izvēloties atbilstošus bibliogrāfisko līdzekļu tipus un žanus, šādas tematikas bibliogrāfiju var sastādīt visu tipu bibliotēkas atbilstoši savu lasītāju vajadzībām.

T e m a t a i z p ē t e. Bibliogrāfiskā līdzekļa izvēlētā temata izpētei ir divi galvenie aspekti:

1. Bibliogrāfam jānoskaidro problēmas (vai vairāku saskarproblēmu, kas attiecas uz izvēlēto tematu) būtība, lai pareizi to atspoguļotu ar dokumentu palīdzību, nepieļautu kļūdas un izlaidumus, izvairītos no neprofesionāliem spriedumiem par problēmas struktūru, ietverto jautājumu loku, saskarproblēmu apjomu un formulējumu. Šajā nolūkā jāiepazīstas ar tematam atbilstošu uzziņu literatūru, jaunāko zinātnisko literatūru, diskusiju materiāliem. Piemēram, uzsākot darbu pie rādītāja "Gundegas Repšes daiļrade, 1990-1996"* vispirms izpētāmi jaunākie materiāli par autori:

Rožkalne A. Gundega Repše : [G.Repšes biogrāfija un daiļrade] //

Latviešu rakstnieku portreti : 70.-80.gadi. - Rīga, 1994. -

205.-212.lpp.

Repše G. Laikā, kaislībā, vientulībā un nē : Par dzīvi un rakstniekiem

/ ar G.Repši sarunājis I.Raiskuma // Liesma. - 1992. - Nr.11. -

10.-13.lpp.

Rožkalne A. Likumsakarība un atgādinājums : [Ieskats G.Repšes
daiļradē] // Izglītība. - 1992. - 27.febr. - 9.lpp.

2. Jānoskaidro temata bibliogrāfiskais nodrošinājums, t.i., jāiepazīstas ar bibliogrāfiskajiem līdzekļiem par to pašu vai saskarproblēmām. Tas nepieciešams, lai izmantotu jau esošo pieredzi, savākto materiālu, izvairītos no nevajadzīgas bibliogrāfiskā darba dublēšanas, precīzi atrisinātu bibliografēšanas mērķtiecību. Vispirms jāizlasa, kas par izvēlēto tematu rakstīts enciklopēdijās (izmantojot informācijai šķirkļiem pievienotos bibliogrāfiskos sarakstus), rokasgrāmatās un citos skaidrojošos izdevumos, lai uzzinātu, par kādiem jautājumiem vākt literatūru. Nedrīkst aprobežoties ar to, ka paņem tikai dažas par tematu plauktā esošas grāmatas un uzrāda tās bibliogrāfiskajā līdzeklī. Šādā gadījumā bibliogrāfiskais darbs un tā rezultāts būs nekvalitatīvs, neefektīvs, nodarīs ļaunumu bibliogrāfiskā līdzekļa prestižam. Piemērā ar G.Repšes dzīvei un daiļradei veltīto rādītāju bez jau minētās grāmatas "Latviešu rakstnieku portreti" jāizpēta arī "Latvijas preses hronikā" ietvertās ziņas par G.Repšes publikācijām laikā no 1990.-1996.gadam.

P r o s p e k t a s a s t ā d ī š a n a. Kad temats izpētīts, jāizstrādā bibliogrāfiskā līdzekļa prospekts (jeb stratēģiskais plāns). Tas ir pamatdokuments, kas reglamentē turpmāko bibliogrāfiskā līdzekļa sastādīšanas darbu. Prospektā jāietver:

1. Temata pamatojums (kādēļ izvēlēts tieši šis temats, temata būtība).
2. Līdzekļa ieceres formulējums (pamatideja).
3. Sabiedriskā pamatuzdevuma atšifrējums (vēsturiskais, sabiedriskais, praktiskais uzdevums).
4. Adresējuma un mērķa raksturojums. Piemēram:

jauniešiem palīdzībai dzīves ceļa izvēlē,

plašam lasītāju lokam, kas vēlas iedziļināties latviešu literatūras
problēmās,

bērnu lasīšanas vadītājiem darbam ar bērniem u. tml.

Adresējumam un mērķim jābūt labi pārdomātam, jo no tā atkarīgs, kādu literatūru izvēlēties, kā to sagrupēt un sakārtot, kādas anotācijas veidot.

5. Prospektā precīzi jānosaka līdzekļa tipa un žanra īpatnības. Piemēram: pārruna par grāmatām, ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs, anotēts ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs, bibliogrāfiskais apskats, bibliogrāfiskā monogrāfija, bibliogrāfiskā vārdnīca u. tml.
6. Prospektā obligāti jānorāda izvēlētie konkrētie metodiskie pieņēmumi:
 - a) kvalitatīvie un ierobežojošie materiāla atlasē kritēriji -

gan satura, gan formālie. Piemēram, zinātniskā literatūra, kas iznākusi pēdējos 20 gados; populārzinātniskā literatūra, kas iznākusi pēdējos 5 gados, kuras tirāža nav mazāka par 10 000 eks.; daiļliteratūra - publikācijas latviešu valodā un svešvalodās.

b) anotāciju vai citu satura atklāšanas paņēmieni raksturojums. Dažkārt prospektā parāda arī iecerēto anotāciju paraugu;

c) materiāla grupēšanas un kārtošanas paņēmieni. Parasti dod pilnu satura rādītāju, norādot, kāds būs kārtojums nodaļu un apakšnodaļu ietvaros.

7. Prospektā pamato iecerētos palīgrādītājus.

8. Uzskaita literatūras noskaidrošanas avotus.

Nobeigumā uzrāda sastādītāja(-ju) un redaktora uzvārdus, līdzekļa apjomu un nodošanas termiņu.

Prospektu apspriež bibliotēkas(nodaļas) kolektīvā, nosūta arī citām bibliotēkām ieskatam un priekšlikumiem.

IETEICOŠĀ BIBLIOGRĀFISKĀ RĀDĪTĀJA

“PILIS UN MUIŽAS LATVIJĀ”*

PROSPEKTS

Temata pamatojums. Latvijas valsts uzdevums ir saglabāt savu identitāti, kultūras līmeni, izglītību un vidi Latvijā. Kultūras apguves un veidošanas procesā likumsakarīgi ir tas, ka šodien vairāk nekā jebkad agrāk tiek apjausta garīgā nepieciešamība pēc vēsturiskās izziņas, dokumentalitātes. Kultūras mantojums ir liela bagātība, bet, lai to saglabātu, ir nepieciešams prāts, spēks, darbs un mīlestība.

Mainās laikmeti, mainās varas struktūra, mainās uzskati un attieksme, bet jāņem vērā, ka nevis laika zobs ir skāris pieminekli, bet gan cilvēka neapzinīga rīcība.

Iecere. Atklāt, cik aktuāla šodien ir problēma par arhitektūras pieminekļu stāvokli, to saglabāšanu un izmantošanu.

Sabiedriskais aspekts. Temats aplūkots no sabiedriskā, kultūras, nedaudz no vēsturiskā viedokļa.

Mērķis un adresējums. Rādītājs ieteicams kultūras vēstures un mākslas priekšmetu kursu pasniedzējiem sistematizētai zināšanu un jaunāko problēmu apguvei par arhitektūras jautājumiem.

Tips un žanrs. Bibliogrāfisks rādītājs, jo tas ir dalīts nodaļās

un tam ir palīgrādītāji. Bibliogrāfiska monogrāfija, jo tas ir liels bibliogrāfisks darbs par arhitektūras pieminekļiem Latvijā - pilīm un muižām.

Metodiskie pieņēmumi.

- Rādītājā izmantota populārzinātniska literatūra par muižu un piļu arhitektūru, vēsturi, restaurāciju u. c.
- Izmantota literatūra (1990.-1996.) latviešu un krievu valodā.
- Dokumenta satura raksturošanai izmantota uzziņu anotācija.
- Rādītājā materiāls grupēts 3 nodaļās: / Arhitektūra Latvijā, / Pils Latvijā, / Muižas Latvijā. Nodaļu ietvaros materiāls grupēts hronoloģiskā secībā, tālāk grupējot alfabētiskā secībā.

Palīgrādītāji.

- Izmantoto laikrakstu un žurnālu rādītājs. Tas parāda, kādi preses izdevumi pievērš uzmanību arhitektūras jautājumiem novados, kā arī visā Latvijā kopumā.
- Personu rādītājs - palīdz orientēties, kādi cilvēki ir saistīti ar šo tēmu, palīdz atrast konkrēta autora darbus.
- Latvijas muižu un piļu rādītājs - atklāj visu pieminēto arhitektūras pieminekļu nosaukumus. Pēc attiecīgā numura var atrast dokumenta nosaukumu, kurā ir ziņas par arhitektūras pieminekli.

- Latvijas rajonu rādītājs - to var izmantot, ja vēlas uzzināt konkrēta rajona arhitektūras pieminekļus. Noskaidrojot numurus, var atrast dokumentu nosaukumus, kur ir aprakstīti konkrētā rajona arhitektūras pieminekļi.

Literatūras noskaidrošanas avoti.

- Nacionālā bibliotēka - / Sistemātiskais katalogs, / žurnālu un avīžu rakstu kartotēka, / Jaunienākušo grāmatu kartotēka.
- Jelgavas Centrālā zinātniskā bibliotēka - / Sistemātiskais katalogs, / Novadpētniecības kartotēka.
- Bibliogrāfijas institūta jaunākie materiāli par arhitektūru.
- Preses hronika, 1990., Nr.1. - 1996., Nr.1.

IETEICOŠĀ BIBLIOGRĀFISKĀ RĀDĪTĀJA

“BALTIE ZIEMASSVĒTKI”*

PROSPEKTS

Ik gadus katrā ģimenē ienāk baltie Ziemassvētki. Ieteicošajā bibliogrāfiskajā rādītājā iecerēts iepazīstināt interesentus ar Ziemassvētku tematikai veltītajiem mūzikas ierakstiem.

Adresējums.

Plašam interesentu lokam.

Mērķis.

Iepazīstināt klausītājus ar jaunākajiem iegādātajiem skaņu ierakstiem kompaktdiskos.

Uzdevums.

Sniegt informāciju par jaunākajiem ierakstiem, radīt iespēju klausītājiem atrast vajadzīgo skanisko noformējumu Ziemassvētku norisēm gan ģimenes, gan arī sabiedriskos pasākumos.

Struktūra.

1. Adventes dievkalpojumi
2. Advente un Ziemassvētku dziesmas
3. Ziemassvētku mūzika
 - 3.1. Ziemassvētku kora un vokālā mūzika
 - 3.2. Ziemassvētku instrumentālā mūzika

4. Dzejas lasījumi

5. Evangēliju un praviešu grāmatu lasījumi

1.-3. nodaļa apvieno kompaktdiskos ierakstītās tematiskās programmas. Šeit tiek doti programmu pamatapraksti (ar pievienotu numerāciju rādītāju sastādīšanas ērtībai).

4.-5. nodaļā - ar analītisko aprakstu palīdzību izdalīti teksta ieraksti.

Kārtojums nodaļu robežās.

1.-3. nodaļas robežās kārtojums alfabētiskā secībā ar kopēju numerāciju. Alfabētiskā secība - latviešu ar papildinājumiem no angļu alfabēta.

3.1. apakšnodaļā kārtojums pa valodām un izpildījuma veidiem, apakšsadalījumu robežās - alfabētisks.

3.2. apakšnodaļā kārtojums pa izpildījuma veidiem, apakšsadalījumu robežās - alfabētisks.

Analītisko aprakstu daļā bibliogrāfiskie apraksti pēc nosaukuma (atbilstoši tradīcijai), mūsdienu komponistu darbiem, piem. R. Paulam - pēc autora.

Hronoloģiskā robeža.

Bibliogrāfiskajā rādītājā iekļauti 1994.-1995.gadā iepirktie kompaktdiski.

Izdevumu noskaidrošanas avoti.

Izmantots "The classical catalogue : 1992 : Nr. 2. - London : Gramophone ... in association with Quad, 1992. - 1053 p.

Palīgrādītāji.

Pievienots personu (autoru un individuālo izpildītāju) un izpildītāju kolektīvu rādītājs.

Dokumentu noskaidrošana. Bibliogrāfiskā līdzekļa kvalitāti lielā mērā nosaka literatūras pareiza noskaidrošana. To bibliogrāfs uzsāk vienlaicīgi ar temata izpēti un prospekta sastādīšanu, lai savlaicīgi konstatētu, vai izvēlētajam tematam, adresējumam un mērķim ir atbilstoši dokumenti.

Šī procesa galvenais uzdevums - maksimāli pilnīgi atklāt ziņas par dokumentiem, kas pēc iepriekš noteiktajiem kritērijiem (sociālais nozīmīgums, iecere, mērķis, adresējums) atbilst līdzekļa tematam.

Bibliogrāfs veido darba kartotēku, kas ietver tematam atbilstošu dokumentu kopumu. Darba kartotēku var veidot kartīšformā, to iespējams ievadīt arī datorā. Dokumentu kopuma analīze notiek bibliografēšanas nākamajā, analītiskajā posmā.

Uzsākot dokumentu noskaidrošanu, vispirms jānosaka avoti, kas jāizmanto, meklējot materiālu iecerētajam bibliogrāfiskajam līdzeklim. Noskaidrošanas avotus pēc rakstura dala divās grupās:

sekundārie jeb bibliogrāfiskie:

- kārtējie, retrospektīvie un tematiskie bibliogrāfiskie līdzekļi;
- apskati, ekspresinformācijas;
- grāmatās ievietotie, rakstiem pievienotie

bibliogrāfiskie saraksti (arī enciklopēdiju šķirklīem pievienotie literatūras saraksti);

- katalogi, kartotēkas (arī elektroniskais katalogs);
- datu bāzes, datu bāzes uz CD-ROM;
- INTERNET tīkls;

primārie jeb literārie:

- enciklopēdijas;
- monogrāfijas;
- kopoti raksti;
- rokasgrāmatas;
- hrestomātijas;
- mācību materiāli;
- krājumi;
- periodiskie izdevumi;
- turpinājumi izdevumi;
- arhīvu materiāli.

Pēc tā, cik dziļi un nopietni avoti tiek pētīti, tos nosacīti grupē pamatavotos un papildavotos.

Pamatavotus pēta rūpīgi un plaši, papildavotus - izlases veidā,

galvenokārt lai kontrolētu, vai pamatavotos atrasta visa nepieciešamā informācija par dokumentiem.

Dalījums ir nosacīts tādēļ, ka avoti, atkarībā no iecerētā bibliogrāfiskā līdzekļa tipa, žanra, temata, mērķa un adresējuma, var mainīties vietām.

Piemēram, sastādot retrospektīvu nozares vai tematisku zinātnisku bibliogrāfisku rādītāju, pamatavoti var būt tikai vispilnīgākie bibliogrāfiskās uzskaites avoti, t.i., kārtējie apkopojošie valsts bibliogrāfijas līdzekļi (tādi kā "Latvijas Preses hronika", "Cumulative Book Index") vai nozaru zinātniskās bibliogrāfijas izdevumi (piemēram, "Latviešu zinātne un literatūra", "B.Jēgers. Latviešu trimdas literatūra"). Ja kā pamatavotus izvēlas valsts bibliogrāfijas izdevumus, tad nozaru zinātniskie rādītāji tiks izmantoti kā papildavoti un otrādi. Kā pamatavots var tikt izmantots arī elektroniskais katalogs, kurā veic informācijas atlasīšanu pēc izdevuma autora, nosaukuma, izdošanas gada, sērijas, priekšmeta, atslēgvārda izdevuma nosaukumā un citiem kritērijiem.

Meklēšanai un dokumentu noskaidrošanai var izmantot arī datu bāzes uz optiskajiem diskiem (CD-ROM). Piemēram:

Datu bāzes uz optiskajiem diskiem (CD-ROM) Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā

Apvienojot CD-ROM lielo informācijas ietilpību (600Mb) ar datora spējām informācijas meklēšanā, iegūstam jaudīgu darba vietu darbam ar liela apjoma informācijas nesējiem - datu bāzēm.

№	DATU BĀZES NOSAUKUMS	TEMATIKA
1	BEILSTEIN CURRENT FACTS	
	in Chemistry Q.I-II / 1990	<i>Organiskā ķīmija</i>
2	BEILSTEIN CURRENT FACTS	
	in Chemistry Q.I-/ 1991	<i>Organiskā ķīmija</i>
3	LISA (Library and Information	
	Science Abstr.) 1969. - Sept.1992.	<i>Informātika, bibliotēkas</i>
4	ADONIS Document Delivery Services	
	AA 1-56 Pilno tekstu datu bāzes abonements	
	1993. gadam	<i>Bioķīmija, medicīna Ixnedēļā</i>
5	ADONIS Document Delivery Services	
	AA 1-9 Pilno tekstu datu bāzes abonements 1994. gadam	
6	NIT (New Inform. Technolog. Confer. proceedings)	
	1987, 1989 -1991.	<i>Informācijas tehnoloģijas</i>

- 7 **BIOTECHNOLOGY** Citation Index 1992. Jan.-Jūn.
Biotehnoloģija
- 8 **BIOCHEMISTRY & BIOPHYSICS** Citation Index
1993. Jan.-Feb. *Bioķīmija, biofizika*
- 9 **CHEMISTRY** Citation Index 1991. Jan.-Okt.
Ķīmija
- 10 **CHEMISTRY** Citation Index 1992. Jan.-Jūn.
Ķīmija
- 11 **MATERIALS** Science Citation Index 1992. Jan.-Aug.
Materiāli, ķīmija
- 12 **NEUROSCIENCE** Citation Index 1992. Jan.-Okt.
- 13 **SCIENCE** Citation Index with abstracts 1992
Visas zinātņu nozares Ixmēnesī
- 14 **SCIENCE** Citation Index with abstracts 1993. Jan.-Nov.
Visas zinātņu nozares Ixmēnesī
- 15 **SCIENCE** Citation Index with abstracts 1994. Jan.
Visas zinātņu nozares Ixmēnesī
- 16 **The CD-ROM Directory 1993**
CD-ROM datu bāzu, programmu, grāmatu, firmu katalogs
- 17 **CCIS** Computerized Clinical Information System **Vol.75**
Praktiska medicīniska informācija

18 **ABI/Inform Jan 1989-Sep 1982**

*Informācija par bankām, ekonomiku, medicīnu,
tehniskām zinātnēm, elektroniku, likumiem*

19 **IC/Discrete Parameter Database May-June 1993**

Integrālo mikroshēmu parametru datu bāze

20 **VWD Vendor Master Directory May-June 1993**

*Informācija par tehniskās produkcijas
piegādātājām firmām un to sortimentu.*

21 **REHADAT Informationssystem zur beruflichen**

REHABILITATION *Rehabilitācijas iekārtu katalogs*

22 **Astrophysics on Disc Volume 1, 1993**

Dati no astronomiskajām tabulām

23 **Kongresa bibliotēkas katalogs 1994**

Universāla tematika

Rakstu noskaidrošanai kā pamatavoti var tikt izmantoti līdzekļa tematam atbilstoši zinātniskie žurnāli, kuros izskata *de visu* (tieši caurskatot) visus rakstus pēc kārtas. Taču šai metodei ir būtisks trūkums - informācija ir izklaidēta dažādas tematikas žurnālos, turpinājumi izdevumos, zinātnisko rakstu krājumos. Tādēļ šādā gadījumā par pamatavotiem var kalpot vienlaicīgi primārie avoti (periodika, krājumi) un sekundārie avoti ("Latvijas Preses hronika").

Ja jānoskaidro dokumenti par šaurām vai mazpazīstamām

problēmām, izmantojama t. s. "sniega pikas" metode. Tās būtība ir šāda. Izvēlas visjaunāko publikāciju (piemēram, rakstu zinātniskā žurnālā), izraksta visas autora norādes tekstā, tādējādi apkopojot informāciju par citiem autoriem, kas pēta šo tematu, un viņu publikācijām. Nākamais solis - sameklē visas izrakstītās publikācijas un ar katru no tām atkārtoti norāžu izrakstīšanu. Šo darbību atkārtoti līdz norādes sāk atkārtoties. Tas nozīmē, ka visi dokumenti par tematu ir noskaidroti. Jebkuri citi izmantotie avoti būs papildavoti. Šo metodi izmanto ļoti reti, kad jautājums nav atspoguļots katalogos, kartotēkās, bibliogrāfijās. Citos gadījumos šo metodi lietot nerentabli.

Senāk izdoti retrospektīvie rādītāji, kaut arī tuvi izvēlētajam tematam, nevar kalpot par pamatavotiem, jo ietver jau atlasītu informāciju. Tie izmantojami tikai kā papildavoti.

Sastādot izvēles (ieteicošos) bibliogrāfiskos līdzekļus pašizglītības, izklaides mērķiem, par pamatavotiem vismērķtiecīgāk izmantot populārus bibliogrāfiskos līdzekļus, piemēram, "Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas ... gada ... ceturksnī", "Grāmatu Apskats", kritikas, reklāmas anotācijas un literatūras sarakstus periodikā. "Literatūra. Māksla. Mēs" rubrikā "Grāmatas"; "Praktiskais Latvietis" rubrikā "Lasītājam"; "Diena" rubrikā "Grāmata"; "Lauku Avīze"; "Atmoda Atpūtai" rubrikā "Kultūra" u. tml. Rakstu materiālu noskaidrošanai lietderīgi tieši izskatīt nelielu,

tematam atbilstošu un arī universālu periodisko izdevumu loku. Valsts bibliogrāfijas avotus izmanto tikai kā papildavotus.

Bibliotēkas katalogus un kartotēkas kā pamatavotus izmanto tikai bibliogrāfijas mazo formu sagatavošanā (īsi saraksti, atgādnēs, lapiņas u.c.), kas adresētas konkrētās bibliotēkas lasītājiem.

Valsts bibliogrāfiju un periodiskos izdevumus izskata apgriezti hronoloģiskā secībā.

Bibliogrāfiskos avotus var izskatīt gan vienlaidus, gan izlases veidā. Vienlaidus izskatīšana lietojama, ja avotā ietvertajām ziņām par dokumentiem formāls kārtojums (alfabētisks, hronoloģisks). Šis darbs ir nogurdinošs un prasa nopietnu paškontroli.

Izlases veidā skata tos bibliogrāfiskos avotus, kuros ietvertajām ziņām par dokumentiem ir sistemātisks kārtojums ("Latvijas Preses hronika"), iepriekš noskaidrojot, kurās nodaļās apkopota nepieciešamā informācija.

Elektroniskajā katalogā iespējams veikt izlases veida dokumentu noskaidrošanu, datu bāzēs uz CD-ROM - atkarībā no datu bāzes uzbūves.

Dokumentu noskaidrošanas procesā jā sastāda izskatīto avotu kartotēka, kas izmantojama dokumentu noskaidrošanas pilnīguma kontrolei un izmantoto avotu saraksta sastādīšanai.

2.2.2. Bibliografēšanas analītiskais posms.

Analītiskais bibliografēšanas posms ir dokumentos ietvertās informācijas koncentrēšana (savēršana, sablīvēšana) jeb ziņu par dokumentu atsvešināšana no paša dokumenta bibliogrāfiskā apraksta, anotācijas veidā. Mērķis - sagatavot materiālu nākamajam - sintezējošajam bibliografēšanas posmam. Analītiskais posms ietver vairākas cieši saistītas un faktiski vienlaicīgas operācijas:

⇒ dokumenta bibliogrāfiskā analīze;

⇒ bibliogrāfiskā aprakstīšana;

⇒ anotēšana vai referēšana;

⇒ indeksēšana un priekšmetošana;

⇒ bibliogrāfisko ierakstu sastādīšana.

Dokumentu aprakstīšanu, indeksēšanu, priekšmetošānu, referēšanu apgūst kursus "Bibliotēkas katalogi", "Bibliogrāfiskā aprakstīšana", "Klasificēšana. Priekšmetošana. Koordinātindeksēšana", "Automatizētās informācijas sistēmas" un "Ievads informācijas zinātnē".

Analītiskais darba posms obligāti jāveic *de visu* (turot dokumentu rokā). Nav pieļaujams iekļaut bibliogrāfiskajā līdzeklī tādu informāciju par dokumentiem, kura konstatēta tikai pēc avotu

ziņām, citu personu izteikumiem vai bibliogrāfa atmiņas. Ārkārtējos izņēmuma gadījumos, ja bibliogrāfiskajā līdzeklī nākas iekļaut šādu dokumenta aprakstu (pats dokuments nav fiziski pieejams, ir tikai bibliogrāfiskas ziņas par to), tas īpaši jāatzīmē ar (*) un šie gadījumi jāatsifrē bibliogrāfiskā līdzekļa ievadā. Kopumā šāda situācija pazemina bibliogrāfiskā līdzekļa kvalitāti.

Dokumenta bibliogrāfiskā analīze. Dokumenta analīze nepieciešama, lai precīzi noteiktu tā atbilstību iecerētajam bibliogrāfiskajam līdzeklim, vietu bibliogrāfiskā līdzekļa struktūrā, anotēšanas īpatnības, saturu, apraksta precizitāti. Analīzes procesā noskaidro:

- autora pozīciju,
- pamattematu un blakustematus,
- iespieddarba loģisko struktūru,
- tā sociālo (zinātnisko un kultūras) vērtību,
- tipa, žanra un stila īpatnības,
- mērķi un lasītāju adresējumu,
- poligrāfisko noformējumu, tā kvalitāti,
- nosaka iespieddarba atrašanas pazīmes, (atslēgas vārdi, priekšmets),

- dod tā vispārējo vērtējumu, ņemot vērā sastādāmā bibliogrāfiskā līdzekļa ieceri, mērķi un adresējumu (nosaka atbilstību).

Analīzes galvenais mērķis - sagatavot materiālu nākamajām analītiskajām operācijām.

Analīzes pamatavoti ir šādi:

1. pats dokuments, tā tieša izpēte;
2. papildavoti par autoru un dokumenta saturu (monogrāfijas, enciklopēdijas, kritikas, recenzijas, diskusiju materiāli u.tml.).

Dokumenta bibliogrāfiskā analīzē izmanto: titullapu, izdevniecības ziņas, anotāciju, satura rādītāju, priekšvārdu / ievadu, piezīmes, komentārus. Nepieciešamības gadījumā veic arī dokumenta teksta izlases veida lasīšanu.

Pamatpaņēmiens, kas sniedz nepieciešamo informāciju par dokumentu, ir bibliogrāfiskais apraksts, kas ietver ziņas par autoru, nosaukumu, izdošanas ziņas, skaitlisko raksturojumu:

Jakubaitis E. Informātika : Populārzinātniska rokasgr. - Rīga : Zinātne, 1990. - 195, [4] lpp. : il.

Tīrons U. Tibetas bildes // Rīgas Laiks. - 1996. - Nr.8. - 42.-49.lpp. : il.

Tomēr apraksts vien dažkārt nedod pilnīgu priekšstatu par

dokumenta saturu un raksturu. Piemēram:

Andersons Š. Vainsberga, Ohaio. - Rīga : Lūsis, 1994. - 94, [2] lpp.

Olte M. Pērleņu pērle // Rīgas Laiks. - 1996. - Nr.8. - 40.-41.lpp. : il.

Anotācijas. Tādos gadījumos bibliogrāfiskais apraksts papildināms ar anotāciju. Anotācija ir īss dokumenta raksturojums pēc satura, dažkārt arī pēc adresējuma, formas, citām īpatnībām. Tā papildina bibliogrāfisko aprakstu, veidojot bibliogrāfisko ierakstu. Piemēram:

Andersons Š. Vainsberga, Ohaio : [Amerikāņu rakstnieka stāstu krāj.] - Rīga : Lūsis, 1994. - 94, [2] lpp.

Olte M. Pērleņu pērle : [Upju pērgliemenes Latvijā] // Rīgas Laiks. - 1996. - Nr.8. - 40.-41.lpp. : il.

Anotācija var būt ļoti īsa kā minētajos piemēros. Tad to raksta kvadrātiekāvēs tieši aiz darba nosaukuma. Anotācija var būt arī plašāka, ar iespieddarba satura īsu, ieinteresējošu raksturojumu (*ne pārstāstījumu!*), ziņām par darba autoru, adresējumu. Šādu anotāciju veido ne tikai, lai iepazīstinātu ar iespieddarbu un precizētu tā saturu, bet arī lasītāja ieinteresēšanai. Paplašināto anotāciju var visu rakstīt pirms vai pēc bibliogrāfiskā apraksta, dažkārt bibliogrāfisko aprakstu novieto anotācijas vidū. Ļoti plašas anotācijas, kuras līdzinās pārrunai par grāmatu, veido iespieddarbiem, par kuriem

vēlas lasītāju ieinteresēt, sniegt padziļinātu priekšstatu par ieteicamo grāmatu, pamudināt to noteikti izlasīt. Tās domātas galvenokārt jauniešiem, kā arī lasītājiem, kuriem nav sistemātisku lasīšanas iemaņu. Jauniešiem adresētie ieteicošie bibliogrāfiskie līdzekļi jāveido anotēti vai pārrunu (apskatu) veidā. Labus anotāciju veidošanas paraugus sniedz anotētais bibliogrāfiskais rādītājs "Kāpums mūža garumā" (Rīga, 1978), pārruna "Lai satiktos ar brīnumu" (Rīga, 1984).

Anotāciju apjoms, struktūra, saturs un mērķis var būt visdažādākie. Anotācijas daļa pēc divām pazīmēm:

- funkcionālā mērķa,
- anotējamo iespieddarbu raksturošanas paņēmiena.

Pēc funkcionālā mērķa anotācijas daļa uzziņu un ieteicošās anotācijās.

Uzziņu anotācija precizē neskaidru sacerējuma nosaukumu un (vai) uzziņu vajadzībām sniedz papildziņas (galvenokārt faktiskas) par autoru, kā arī dokumenta formu, saturu, žanru, nolūku u.c., ja tas nav fiksēts aprakstā. Šīs uzziņu anotācijas precizē neskaidru sacerējumu nosaukumu, saturu.

Uzziņu anotācijām jābūt iespējami lakoniskām. Nav jāfiksē attieksme un kritika, bet jāprecizē apraksts. Visplašāk to izmanto vispārējos un zinātniskos bibliogrāfiskajos rādītājos. Ieteicošos

līdzekļos uzziņu anotācijas lieto uzziņu, mācību un metodiskās literatūras, bibliogrāfisko līdzekļu, nolikumu, instrukciju un tamlīdzīgu iespaiddarbu raksturošanai.

Ieteicošā anotācija raksturo iespaiddarbu, vadoties no tās lasītāju grupas vajadzībām, sagatavotības līmeņa, vecuma, interešu un citām īpatnībām, kurai līdzeklis adresēts. Ieteicošajai anotācijai aktīvi jāiesaka labākā literatūra, jāinteresē, jāpiesaista uzmanība, jāpārliecina par nepieciešamību izlasīt ieteikto darbu, pie tam iedarbojoties ne tikai uz lasītāja loģisko, bet arī emocionālo uztveri.

Ieteicošās anotācijas kvalitāti nosaka bibliogrāfa erudīcija, redzesloks, arī literārās dotības.

Ieteicošo anotāciju piemēri:

Atlantijas okeānā netālu no ASV piekrastes atrodas tā dēvētais Bermudu trijstūris, kas gadu gaitā ieguvis vairākus drūmus nosaukumus : Sātana trijstūris, Aizmirstības valstība, Nelaiemes jūra, Krēslas zona, arī Pazudušo kuģu osta. Šis zemeslodes rajons ir pazīstams ar daudzām mīk'ainām kuģu un lidmašīnu avārijām.

Arizonas universitātes bibliotēkas darbinieks L.Kuše uzņēmās savākt dokumentus un liecības par visiem nelaiemes gadījumiem, kas vairāk nekā simt gadu laikā norisinājušies šajā rajonā. Apkopojot visus materiālus, tapa grāmata

Kuše L. Bermudu trijstūra noslēpums atrisināts. - Rīga : Zinātne,

1980. - 294 lpp., [8] lp.il. : il. - (Apvārsnis).

L. Kuše iepazīs ar rakstiem un grāmatām, avīžu ziņojumiem, oficiāliem slēdzieniem par katastrofu cēloņiem, tiesas izmeklēšanas protokoliem - visiem iespējamiem materiāliem, kas stāsta par Bermudu trijstūri un ar to saistītajām problēmām.

Autors apraksta kuģu un lidmašīnu katastrofas pēc vienota principa: vispirms viņš izklāsta leģendu par to pazušānu, pēc tam analizē paša savāktos faktus par zināmajiem nelaimes gadījumiem.

Grāmatā uzzinām, ka jau no Kolumba ceļojuma laikiem Bermudu trijstūris izpelnījies ievērību ar savām parādībām, kas norisinājās šajā rajonā. Kolumba kuģu dienasgrāmatās ir ieraksti par kompasas adatas neparastu uzvedību, kādu lielu uguns liesmu un dīvainas gaismas parādīšanos, šķērsojot trijstūri.

L. Kuše izseko daudzām mīklainām katastrofām no 1840. gada, kad tiek atrasts jauzu pamestais kuģis "Rosalie". Kā pēdējais upuris tiek aplūkots 1973. gadā pazudušais zvejas kuģis "Linda". Šajā rajonā avarējuši burinieki un tvaikoņi, šoneri, barkas un jahtas, kā arī daudzas lidmašīnas. Arī pieredzējušais jūrasbraucējs Dž. Sloukems, kas vienatnē buru laivā apbraucis apkārt pasaulei, gājis bojā šajā rajonā.

Grāmatā izklāstītas arī dažādas populāras hipotēzes. Zemi Trijstūra rajonā, iespējams, apmeklējušas būtnes no kosmosa un

atstājušas signālierīci, kas ietekmē navigācijas instrumentus. Pastāv minējumi, ka laiks rit dažādā ātrumā un kuģi, nonākuši Bermudu rajonā, tiek aizgādāti uz nākotni vai pagātnei. Vairāki pētnieki atklājuši, ka Bermudu trijstūris ir tikai viens no divpadsmit zemeslodes anomāliju rajoniem, kuriem raksturīgi tā sauktie "negatīvie virpuļi".

L. Kušes pētījums, kas sākas ar mēģinājumu atrast iespējami vairāk informācijas par Bermudu trijstūri, dod negaidītu atrisinājumu. Izrādās, ka nav tādas teorijas, kas varētu izskaidrot Bermudu trijstūra noslēpumu, jo nav paša noslēpuma.

* * *

Lai cilvēka labākās īpašības rastu reālu izpausmi, liela nozīme ir sevis izziņai un pašaudzināšanai. Vajag tikai atrast pareizu pieeju sev, atminēt sava "es" noslēpumu. Labs palīgs šajā darbā ir grāmata

Levi V. Atrast sevi. - Rīga : Zvaigzne, 1980. - 229 lpp.

Grāmatas autors ir medicīnas zinātņu kandidāts, psihoterapeits. Viņš sarakstījis vairākus populārus darbus par cilvēka psiholoģijas jautājumiem.

Pamatojoties uz savām profesionālajām zināšanām un bagāto pieredzi, V. Levi iekļūst un taktiski dod padomus daudzajiem grāmatas lasītājiem, kas interesējas par autogēno treniņu. Izdevumā autors publicējis arī lasītāju vēstules un atbildes, lai katram būtu

vieglāk tajās izteiktās domas salīdzināt ar savu pieredzi un gūt pēc iespējas labākus rezultātus pašizziņas un pašaudzināšanas jomā.

Pirmajā no grāmatas trīspadsmit nodaļām V. Levi iepazīstina ar "visiem zināmu patiesību derīgumu un nederīgumu". Uzsverot sevis pilnveidošanas nepieciešamību, autors raksta: "Savas ikdienas savaldīšanās nepietiekamību cilvēks sāk pamanīt grūtībās: palielināts darba apjoms un sarežģītība, sasprindzināta situācija, konflikts, slimība, vecums - te tad arī atklājas, ka daudzas šķietami vienkāršas lietas jāmācās vai jāpilnveido: koncentrēšanās un mobilizēšanās, pārslēgšanās un emocionāla pārskalošanās, atslābināšanās, atpūta, miegs..."

Lai cilvēki varētu ar panākumiem izmantot apzinātu pašiedvesmu, viņiem jāzina apziņas un zemapziņas darbības attiecības. Par šīm attiecībām, kā arī "paradoksālajiem stāvokļiem" un to, kas ir "absolūta loks", lasām nodaļā "Par sieviešu loģiku, kas piemīt arī vīriešiem".

Nodaļā "Pavēliet sev nesaslimt" uzzinām, ka pašiedvesma ir vienmēr darbīgs un gandrīz nemanāms psihes mehānisms. Autors stāsta par dzīvniekiem, kuriem piemīt spēja paātrināt un palēlināt pulsu, regulēt asinsspiedienu. Interesanta ir arī viņa doma, ka pašiedvesma spēj pagarināt cilvēka mūžu.

Nodaļā ar īpatnēju nosaukumu "Velns, kuru es pazīstu", V. Levi

noskaidro autogēnā treniņa jēdzienu, pastāsta par nosacījumiem, kādi nepieciešami, lai gūtu panākumus šajā treniņā, sniedz kursa nodarbību shēmu. Tālāk viņš apraksta autogēnā treniņa metodes uzmanības nostiprināšanai ("Uzmanības gēnijs"), liekā sasprindzinājuma likvidēšanai ("Spēks ir mierā") un iepazīstina ar dažiem paņēmieniem, kā apgūt savu iekšējo tempu un iemācīties steigties nesteidzoties ("Sava mūzika").

Grāmatas beidzamajā nodaļā "Neaptveramā māksla dzīvot" lasītājs var atrast vairākus praktiskus padomus, kā kļūt par psihologu dzīvē, kā iemācīties sevi pareizi novērtēt, uzvarēt bezcerību utt.

Autors uzskata, ka kļūdas sevis pilnveidošanā ir neizbēgamas. Taču jebkurai iemaņai pamatā ir vingrinājumi, kurus apgūt māca šī grāmata.

Ieteicošā anotācija parasti ir plašāka par uzziņu, bet arī šeit jācenšas būt maksimāli koncentrētiem.

Būtiskā atšķirība starp uzziņu un ieteicošo anotēšanu ir:

- uzziņu anotācijās realizē bibliogrāfijas meklēšanas un komunikatīvo funkciju,
- ieteicošajās - izvērtēšanas funkciju.

Pēc otrās daļējuma pazīmes - dokumentu raksturošanas paņēmiena - anotācijas dalās vispārīgās, analītiskās un grupālās.

Vispārīgā anotācija raksturo iespieddarbu kopumā. To lieto divos gadījumos:

- ja sacerējums pēc temata pilnībā atbilst līdzekļa (vai nodaļas) tematam,
- universālos līdzekļos, ko neierobežo satura nosacījumi (piemēram, anotētajās karfītēs).

Sērdiene - zeltene: Bulg. tautas pasakas / sast. un priekšv. sarakst. D.Dreika; no bulg. val. tulk. D.Dreika un A.Tabūne; il. D.Lomonovska. - Rīga : Liesma, 1988. - 182 lpp. : il. - (Brīnumzeme: Pasaules tautu pasakas).

Grāmatā ir gan brīnumpasakas, gan pasakas par dzīvniekiem un putniem, gan sadzīves pasakas. Tajās pastāstīts par mežcirtēju, kas iegūst valdnieka meitu par sievu, par čaklo sērdienīti, kas saņem pelnīto algu, bet pamātes lutekle - sodu par laiskumu. Pasakās spēkavīri cīnās ar pūķiem un milzu čūskām, bet jaunākais tēv a dēls veic dižus darbus. Ir arī pasaka par peļu māti, kas savam dēlam meklēja augstākas kārtas sievu, un vēl citas pasakas. - 1.-3.kl.

Klīdzējs J. Bārenis : Romāns / Jānis Klīdzējs; tekstu publ., priekšv. un koment. sagat. I. Salceviča. - Rīga : Zinātne, 1995. - 352, [2] lpp., [6] lp.il., ģīm. - (Romāns - pagātnes liecinieks).

ASV, Kalifornijā dzīvojošā latviešu rakstnieka J. Klīdzēja romāna saturu veido bāreņa, amerikāņu ģimenē adoptēta un uzaudzināta latvieša, labu izglītību baudījuša, populāra televīzijas žurnālista Keizija Danahū izjūtas, uzzinot, ka viņš ir piederīgs Eiropas ziemeļos, Padomju Savienības teritorijā varmācīgi ietilpinātai tautai, viņa meklējumi savas vēstures, valodas, kultūras izziņā, viņa atpakaļceļš uz latvietību. Romāns pirmo reizi iznāca 1979. gadā "Grāmatu Drauga" apgādā ar nosaukumu "Dzīvīte, dzīvīte, šūpojos tevi".

Analītiskā anotācija atklāj iespieddarba satura daļu. To izmanto tad, ja iespieddarbs tikai daļēji atbilst līdzekļa saturam.

Analītiskās anotācijas galvenais uzdevums - precīzi norādīt, k a s un k u r dokumentā atbilst līdzekļa (vai tā nodaļas) saturam. Piemēram:

Volkova L. Latviešu rakstniecības pūrs // Volkova L. Tapšana : Rūdolfs Blaumanis literāros un vēst. kontekstos līdz 1893. g. ar atkāpēm līdz 1908. g. - Rīga, 1988. - 71.-107. lpp.

L. Volkova monogrāfijā rāda izcilā latviešu rakstnieka R. Blaumaņa ētiskās pasaules veidošanos, īpašu uzmanību pievēršot tiem vēsturiskajiem un kultūras apstākļiem, kā arī rakstniekiem, kas

šo procesu ietekmējuši.

Nodaļā "Latviešu rakstniecības pūrs" autore izvērtē, ko īsti spējusi dot latviešu literatūra 19. gs. 80. gadu pirmajā pusē, un šajā kontekstā aplūko R. Blaumaņa literāro debiju. Šis salīdzinājums ļauj mums novērtēt R. Blaumani kā turpinātāju un R. Blaumani kā jaunā sācēju.

Grupālā anotācija apvieno vairākus saturā (vai pēc citas pazīmes) tuvus dokumentus un dod apkopojosu, summāru raksturojumu. Ja nepieciešams, piemin arī atšķirīgo. Piemēram:

Levi V. Saruna vēstulēs. - Rīga : Avots, 1988. - 322 lpp. - (Es un mēs).

Medicīnas zinātņu doktors, psihoterapeits V. Levi darbā izmanto savu ilggadējo saraksti ar pacientiem lasītājiem. Grāmatas mērķis - palīdzēt cilvēkiem orientēties svarīgākajos un sarežģītākajos ikdienas dzīves jautājumos, apgūt prasmi pārvaldīt savu psihi un ķermeni, pārvarēt dažādus sliktus paradumus, kompleksus, grūtības saskarsmē ar apkārtējiem.

Praktiskus padomus, kā to izdarīt, lasītājs atradīs V. Levi grāmatā.

Levi V. Atrast sevi. - Rīga : Zvaigzne, 1980. - 229 lpp.

Šeit aprakstītas autogēnā treniņa metodes, kas apgūstamas ikvienam. Apkopoti arī praktiski padomi, kā pārvarēt nogurumu un sasprindzinājumu, kā mācīties pārvaldīt savu psihisko pašsajūtu.

Grupālā anotācija var pārtapt līdzekļa nodaļu ievadpiezīmēs, raksturojot visus nodaļā ietvertos dokumentus. Te aplūko dokumentos ietvertās galvenās problēmas, interesantākos momentus. Tas ļauj arī saīsināt anotāciju tekstus bibliogrāfiskajā līdzeklī, aprobežoties ar uzziņu anotācijām, dažkārt vispār nelietot anotācijas.

Kādas anotācijas lietot, to bibliogrāfs izvēlas patstāvīgi, sastādot prospektu.

Anotēšana nav mehānisks, bet *radošs* process, tai nepieciešamas plašas zināšanas, erudīcija, prasme izteikties.

2.2.3. Bibliografēšanas sintezējošais posms.

Tā galvenais uzdevums - apvienot visu iepriekšējo analītisko operāciju rezultātus, noformēt līdzekļa struktūru tā, lai:

- tā veidotu vienotu veselumu,
- atbilstu idejiskai iecerei,
- atbilstu mērķim un adresējumam.

Sintezējošajā posmā pildām trīs darbības:

1. dokumentu atlasi,

2. bibliogrāfisko ierakstu grupēšanu,

3. palīgrādītāju sastādīšanu.

Dokumentu atlase. Viena no vissvarīgākajām bibliografēšanas metodēm. Atlases procesā izslēdz tos dokumentu noskaidrošanas posmā sameklētos dokumentus, par kuriem analizējot noskaidrots, ka tie neatbilst līdzekļa iecerei, adresējumam un mērķim. Vēlreiz jāatceras, ka literatūru noskaidro pēc avotiem, bet analizē un atlasa *de visu*.

Kopumā iespieddarbu atlasē bibliogrāfi vadās pēc diviem *principiem*:

1. atlase tuvojas izsmelšanai,

2. atlase izlases veidā.

Ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšanā lietojam atlasī izlases veidā, kad no visas tematam atbilstošās literatūras jāizvēlas labākie, mākslinieciski vērtīgākie, populārākie, iecerētajam mērķim un adresējumam atbilstošākie darbi, kurus varētu ieteikt plašam lasītāju lokam pašizglītībai, redzesloka paplašināšanai, kvalifikācijas celšanai.

Atlases *kritēriji* ir daudzveidīgi. Pats galvenais - jāievēro saturs, vispārcilvēciskā, sociālā, mākslinieciskā vērtība. Pastāv divas galvenās atlases pazīmes:

- ierobežojošās (formālās) un
- kvalitatīvās (realizējas bibliogrāfiskās informācijas meklējumkomunikatīvā un vērtēšanas funkcijā).

Formālā (ierobežojošā) atlase var būt:

- ⇒ telpiska - dokumentu izvēle aprobežojas ar vienas vai vairāku noteiktu bibliotēku fondiem,
- ⇒ izdevniecību - iespieddarbu izvēli ierobežo izdevumu veids, tirāža, pavairošanas paņēmieni, apjoms iespiedloksnēs,
- ⇒ hronoloģiska - izvēlas noteiktā laika periodā iznākušus (vai uzrakstītus) darbus,
- ⇒ teritoriāla - dokumentu izvēle aprobežojas ar noteiktu ģeogrāfisku vai administratīvu teritoriju,
- ⇒ valodu - dokumentu iekļaušanu nosaka vienas, divu vai vairāku valodu izvēle.

Praksē izmanto vairākus atlases veidus reizē. Piemēram, informācijas biļetenos izmanto:

- telpisko atlasī (fonda jaunieguvumus),
- hronoloģisko atlasī (1-3 mēnešu jaunieguvumus);

Preses Hronikās:

- hronoloģisko,
- teritoriālo,
- valodu,
- izdevniecību atlases veidus.

Kvalitatīvās atlases procesā bibliogrāfs visu uzmanību veltī izdevumu tematikai, saturam. No visa konstatētā iespieddarbu masīva jāatlasa tikai tie, kas saistīti ar noteiktu nozari, tematu, problēmu, personu, tie, kam ir augsta vispārcilvēciskā, sociālā, mākslinieciskā, zinātniskā vērtība.

Šis process ir aktīvāks, mērķtiecība acīmredzamāka, konkrētāka. Kvalitatīvai atlasei par maz ir labi zināt tematu, problēmu. Jāorientējas arī lasītāju interešu psiholoģijā, lasītāju klasifikācijā, informatīvajās vajadzībās.

Starp formālo un kvalitatīvo atlases paņēmieni pastāv cieša saistība. Kaut viens no tiem ir vadošais, kā blakus metodi vienmēr lieto arī otru.

Bibliogrāfisko ierakstu grupēšana. Noskaidrotos, atlasītos dokumentu aprakstus sakārto loģiskā, skaidrā secībā, izveidojot precīzu sistēmu.

Grupēšana nodrošina lasītāja orientēšanos ieteiktajos iespieddarbos, palīdz ātri atrast ziņas par interesējošo materiālu.

Tā ir ļoti nozīmīga līdzekļa pamatieceres realizēšanā.

Grupēšana ir daļu, nodaļu, apakšnodaļu un rubriku secība, savstarpēja pakļautība, kas atklāj temata struktūru, secību, saistību.

Ierakstu *kārtojuma* secība norāda, kā lasītājam iepazīties ar konkrētajiem avotiem.

Izšķir trīs grupēšanas veidus:

1. formālo,
2. saturisko,
3. ieteicošo.

Grupēšanas un kārtošanas veidu bibliogrāfs izvēlas atkarībā no bibliogrāfiskā līdzekļa temata, mērķa un adresējuma tādu, lai materiāls būtu viegli aptverams un izmantojams.

Formālā grupēšana. Veicina noteiktu dokumentu aprakstu meklēšanu pēc noteiktām pazīmēm. Tā balstās uz noteiktām ārējām dokumentu pazīmēm (izdevuma veids, gads, valoda, izdošanas vieta, autors utt.). Saturs un kvalitatīvais vērtējums netiek ņemts vērā. Formālajam grupējumam ir orientējoša nozīme - vai nu izsekojam jautājuma attīstību laikā, vai savācam vienuviet visus viena autora darbus noteiktā laika posmā utt.

Formālo grupējumu izmantojam konkrēta, zināma dokumenta meklēšanā.

Izšķir vairākus formālā grupējuma veidus.

Alfabētiskais - visi bibliogrāfiskie ieraksti sakārtoti autoru uzvārdu vai nosaukumu alfabētiskā secībā vispirms latviešu, aiz tiem svešvalodās (ieteicošajos līdzekļos iespieddarbus svešvalodās parasti neiekļauj). Valodu robežās vispirms uzrāda grāmatas, aiz tām žurnālu un avīžu rakstus, rakstus no krājumiem (pēdējos trīs kopējā alfabētā). Šis ir visvienkāršākais kārtojuma veids, pēc tā viegli atrast nepieciešamo materiālu, ja iespieddarbu klāsts neliels vai arī ja zināms autors.

Piemēram, "Latvijas preses hronikās" nodaļās un apakšnodaļās lietots alfabētiskais kārtojums.

Hronoloģiskā kārtojuma pamatā ir iespieddarba sarakstīšanas un publicēšanas laiks. Šis kārtojums uzskatāmi parāda kāda jautājuma vai problēmas attīstību, vēstures procesus, kādas personas zinātnisko, literāro vai sabiedrisko darbību dažādos laika posmos. Hronoloģisko kārtojumu visbiežāk lieto vēstures tematikai veltītos bibliogrāfiskos līdzekļos un personālajos bibliogrāfiskajos rādītājos. (Ieteicošajos (izvēles) bibliogrāfiskajos līdzekļos hronoloģisko grupējumu lieto ļoti reti). Piemēram, "Latvijas Universitātes mācībspēku publikāciju bibliogrāfija (1989-1993)" (Rīga, 1994) dokumentu apraksti sagrupēti vispirms pa fakultātēm, tad pa katedrām, bet katedru ietvaros - hronoloģiski. Katra gada

ietvaros dokumentu apraksti kārtoti autoru uzvārdu alfabētiskā secībā.

Dažos gadījumos lietderīgi ievērot grupējumu pa literatūras tipiem, piemēram, personālajos rādītājos izdalot nodaļas "Kopoti raksti", "Romāni", "Stāsti", "Intervijas ar autoru", "Skaņu ieraksti". Bibliogrāfisko līdzekli noteikti jāpapildina ar nodaļām "Bibliogrāfiskie avoti", "Izmantoto avotu saraksts".

Nozaru bibliogrāfiskajos līdzekļos dažkārt lietderīgi izveidot daiļliteratūras nodaļu, piemēram, bibliogrāfiskajā rādītājā par narkomānijas problēmām - nodaļu "Narkomānija un narkomāni pasaules (Latvijas) daiļliteratūrā (rakstnieku darbos)".

Dažkārt lietderīgi apvienot atsevišķā nodaļā attēlizdevumus, lai lasītājam sniegtu spilgtāku un pilnīgāku priekšstatu par jautājumu, kam veltīts bibliogrāfiskais līdzeklis. Piemēram, rādītājā "Pilis un muižas Latvijā (1990-1996)"* - nodaļa "Pilis un muižas attēlos". Personālajos bibliogrāfiskajos rādītājos var veidot nodaļu "Veltījumi", tajā apvienojot veltījumus gan prozā, gan dzejā, gan arī fotomākslā, glezniecībā, tēlniecībā.

Saturiskā grupēšana. Saturiskā (jeb satura) grupēšana var būt:

1. sistemātiska,
2. tematiska,

3. priekšmetiska.

Tā veicina tādu iespaiddarbu bibliogrāfisko meklēšanu, kam kopīga tematika, saturs.

Sistemātiskā grupēšana. Dokumentu aprakstus grupē pa zinātņu nozarēm pēc noteiktas klasifikācijas shēmas. Sistemātiskajā grupējumā tiek ievērota noteikta nodaļu, apakšnodaļu utt. secība. Uzskatāms piemērs - Latvijas preses hronika. Tajā materiāls grupēts:

- 0 Vispārīgā nodaļa
- 1 Filosofija. Psihologija.
- 2 Reliģija. Teoloģija
- 3 Sabiedriskās zinātnes
- 5 Matemātika. Dabaszinātnes
- 6 Eksaktās zinātnes. Medicīna. Tehnika
- 7 Māksla. Izklaide. Sports
- 8 Valodniecība. Filoloģija. Literatūrzinātne. Daiļliteratūra
- 9 Ģeogrāfija. Biogrāfijas. Vēsture

Tematiskā grupēšana neprasa tik nemainīgu iekšējo struktūru, dažādos vienādas tematikas bibliogrāfiskajos līdzekļos var būt atšķirīgs tematu izkārtojums un formulējums. Galvenā iezīme - secības loģiskums. Šo grupēšanu ļoti plaši lieto, sastādot ieteicošos bibliogrāfiskos līdzekļus. Temati viens otram seko tā, lai katrs nākamais būtu loģiski saistīts ar iepriekšējo. Piemēram, tematiskais

grupējums izmantots bibliogrāfiskajā rādītājā "Ziemassvētki sabraukuši" (Rīga, 1989), kas adresēts plašam lasītāju lokam, lai vecākajai paaudzei atgādinātu un jauniešiem palīdzētu noskaidrot, kā svinami šie svētki.

Bibliogrāfiskajos sarakstos, kuros uzrādīto iespieddarbu skaits neliels, tematus var arī nenodalīt ar virsrakstiem, bet veidot loģiskas rubrikas. Tādā gadījumā katra rubrika sākas ar materiāliem latviešu valodā (vispirms grāmatas, aiz tām raksti), tiem seko materiāli svešvalodās.

Priekšmetiskā grupēšana. Bibliogrāfiskos aprakstus grupē priekšmetu rubrikās, kas apvieno tematiski tuvus iespieddarbus. Rubrikas kārtu alfabētiskā secībā, piemēram:

- ◊ bezsvara stāvoklis
- ◊ cilvēks
- ◊ kosmonautika
- ◊ kosmoss
- ◊ miers
- ◊ montāža
- ◊ okeāns
- ◊ raķete
- ◊ sievietes
- ◊ transports

- ◊ Visums
- ◊ zinātne utt.

Šī grupējuma trūkums - dokumenti ar daudzaspēktālu saturu jāatspoguļo vairākās priekšmetu rubrikās. Pieaug līdzekļa apjoms. Bez tam rubriku alfabētiskā secība izjauc saistību starp radniecīgiem ierakstiem, loģisko secību. Izmanto galvenokārt zinātniskajos nozaru bibliogrāfiskajos līdzekļos, kas domāti speciālistiem.

Ieteicošā grupēšana. Ļauj izmantot apkopotus dokumentus vispārīzglītojošiem vai pedagoģiskiem mērķiem. Nodrošina konkrētu iespaiddarbu sameklēšanu un iesaka lasītājiem vislietderīgāko iepazīšanās secību ar tiem.

Ieteicošā grupēšana veiksmīgi izmantota anotētajā bibliogrāfiskajā rādītājā bērnu lasīšanas vadītājiem "Sākums: Ko lasīt 1.klasē?" (Rīga, 1987).

Praksē lieto dažādus variantus : no vispārējā uz atsevišķo (temata attīstības secībā), pēc saprotamības (no vienkāršākā uz sarežģītāko) vai arī pēc ieteicamo dokumentu relatīvās vērtības.

Lai atvieglotu bibliogrāfiskā līdzekļa izmantošanu, parasti apvieno vairākus grupējuma veidus:

- sistemātisko un alfabētisko,
- hronoloģisko un alfabētisko,

- tematisko un alfabētisko u. c.

Visbiežāk kārtojumu pēc iespieddarbu satura kombinē ar kādu formālu kārtojumu.

Kārtojuma veids jāizvēlas bibliogrāfam pašam, ievērojot principu - pēc iespējas labāk orientēt lasītāju bibliogrāfiskajā līdzeklī uzrādīto iespieddarbu saturā un palīdzēt literatūras izvēlē. Galvenais kritērijs - labāk atklāt iecerēto tematu. Piemēram, sastādot bibliogrāfisko sarakstu (vai apskatu) par tematu "Ko vēlas zināt katra meitene", nevajag izvēlēties hronoloģisko principu, jo kārtojums pēc iespieddarbu sarakstīšanas vai iespiešanas laika lasītājam apgrūtinās orientēšanos jautājumā. Tāpat nav ieteicams tīrs alfabētiskais kārtojums, jo arī tas nesniegs priekšstatu par jautājuma būtību. Vispareizākais kārtojums šajā gadījumā ir tematiski alfabētiskais, kurā vispirms visu materiālu sagrupē nodaļās loģiskā secībā, un tikai nodaļu robežās - alfabētiskā secībā. Piemēram, nodaļu secība varētu būt:

1. Meitenes - kādas viņas ir (par meitenēm vispār, viņu vietu dzīvē).
2. Meiteņu psiholoģija.
3. Kas ir draudzība un mīlestība (arī par atbildību, meklējot draudzību un mīlestību).
4. Meitenes higiēna (arī par meiteni - nākamo māmiņu).
5. Seks ≠ ? mīlestība.
6. Kosmētika.

7. Kulinārija.
8. Dzīvokļa iekārtošana (mājas radišana).
9. Rokdarbi.
10. Meitenes daiļliteratūrā.

Tematiski alfabētiskais kārtojums lietots arī pārrunā par grāmatām "Man darbiņa nepietrūka: 2.laid." (Rīga, 1987).

Sastādot ieteicošos bibliogrāfiskos līdzekļus, nedrīkst aizmirst, ka tajos jānorāda arī periodiskajos izdevumos un krājumos publicētie materiāli par tematu.

Sastādot *atsevišķai personai* veltītu bibliogrāfisko līdzekli, materiālu grupē divās pamatdaļās:

1. Attiecīgās personas darbi.
2. Literatūra par personu.

Līdzekli ievada dzīves un daiļrades apskats.

Piemēram, bibliogrāfiskajā rādītājā "Zigmunds Skujiņš, 60" (Rīga, 1986) materiāls sagrupēts šādi:

1. Z.Skujiņa dzīves un daiļrades apskats
2. Z.Skujiņa darbi

Izlase

Darbu izdevumi

Atsevišķās grāmatas

Periodiskajos izdevumos publicētie

Raksti un esejas

Sarunas

3. Par Z.Skujiņa daiļradi (kopumā)

Par atsevišķiem darbiem

Brunču medības

Gulta ar zelta kāju

Jauna cilvēka memuari

Kailums

Kolumba mazdēli

Lielā zivs

Piēta

Sermuliņš uz asfalta un citi stāsti

Sudrabotie mākoņi

Uzbrukums vējdzirnavām

Vienas nakts hronika

Vīrietis labākajos gados

Par Z.Skujiņa darbu iestudējumiem teātros

“Sveiks, mīlais Blaumani!” Liepājas teātrī

“Jauna cilvēka memuari” Dailes teātrī

Par filmām, kuras uzņemtas pēc Z.Skujiņa darbiem

Spēle

Šķēps un roze

Tauriņdeja

Vīrietis labākajos gados

4. Veltījumi

Dzeja

Z. Skujiņa portreti

5. Bibliogrāfiskie un metodiskie līdzekļi

Nodaļu un apakšnodaļu ietvaros dokumenti kārtoti latviešu un krievu valodā alfabētiskā secībā.

Līdzīgs princips jāievēro materiālu grupējumā un kārtojumā personālajos bibliogrāfiskajos līdzekļos arī par sabiedriskās kustības darbiniekiem, māksliniekiem. Ja darbinieks strādājis vairākās nozarēs, viņa darbus un literatūru par viņu daļa pa nozarēm, kā pirmo minot pamatnozari.

Palīgrādītāju sastādīšana. Bibliogrāfiskā līdzekļa izmantošanas procesā rodas arī tādi jautājumi, uz kuriem nav iespējams ātri atrast atbildi. Tādēļ sarežģītas uzbūves bibliogrāfiskajiem līdzekļiem pievieno palīgrādītājus. Tie ir bibliogrāfiskā līdzekļa daļa, loģisks turpinājums, jo atklāj līdzeklī ietvertos dokumentus citā aspektā nekā pamatdaļā. Piemēram, izdevumā "Latvijas preses hronika" materiāls grupēts sistemātiski, tādēļ pievienoti personu, nosaukumu, valodu u. c. palīgrādītāji.

Jebkurš palīgrādītājs ir visbiežāk alfabētiskā secībā sakārtotu,

pēc vienas pazīmes apvienotu jēdzienu saraksts. Ar līdzekļa pamatdaļu to saista norādes (ieraksta numuri, lappuses). Palīgrādītāji var būt:

- autoru,
- personu,
- ģeogrāfiskie,
- numeratīvie,
- priekšmetu,
- permutatīvie,
- sistemātiskie,
- tematiskie,
- nosaukumu,
- kolektīvu,
- izdošanas vietu,
- hronoloģiskie,
- valodu.

Palīgrādītāja izvēli nosaka materiāla grupējuma veids pamatdaļā (lieto citu kārtojuma principu), mērķis un adresējums (ko gribam palīdzēt lasītājam atrast bibliogrāfiskajā līdzeklī).

Piemēram, pārrunā par grāmatām "Lai satiktos ar bīrnumu" (Rīga, 1984) par izciliem latviešu aktieriem un režisoriem dokumenti sakārtoti mākslinieku dzimšanas gadu hronoloģiskā secībā. Tādēļ

līdzeklim pievienotajā "Pārrunā ietvertu grāmatu palīgrādītājā" materiāls sakārtots autoru alfabētiskā secībā. Būtu ļoti labi, ja šim līdzeklim būtu izveidots arī personu palīgrādītājs.

Pārrunā par jaunāko laukiem veltīto latviešu prozu "Kārtu kārtām tēvu zeme" (Rīga, 1987) lietots loģiskais materiālu kārtojums, bet pārrunai pievienotais ietvertu grāmatu palīgrādītājs veidots autoru uzvārdu alfabētiskā secībā.

Visuzskatāmāk palīgrādītāju veidošanas principi studējami pēc valsts bibliogrāfijas līdzekļa "Latvijas preses hronika". Pēc tādiem pamatprincipiem tiek veidoti palīgrādītāji vispār.

Visus līdzekļa pamatdaļā ietvertos bibliogrāfiskos ierakstus numurē, bet palīgrādītājā uzrāda atbilstošu numuru, tādējādi norādot attiecīgo ierakstu bibliogrāfiskajā līdzeklī. Gadījumā, ja bibliogrāfiskos ierakstus pamatdaļā nenumurē, palīgrādītājā norāda lappusi, kurā šis ieraksts publicēts, bet šis paņēmieni apgrūtina dokumenta apraksta atrašanu rādītāja pamatdaļā. Piemēram, izveidojot *autoru palīgrādītāju* ieteicošajam bibliogrāfiskajam rādītājam "AIDS un tā aktualitāte šodien, 1993-1996"* (Rīga, 1996), visi bibliogrāfiskie ieraksti tika sanumurēti, savukārt autoru palīgrādītāja fragments ir šāds:

Bertholds M.	24
Bērziņa A.	3,8,75

Eņiņš T.	9
.....	
Foresters DŽ.	47
.....	
Sauka M.	5, 19, 26, 32, 54-56
.....	
Tora P.	83
.....	
Zvirgzdiņa K.	6
Голованов В.	93
Козлова В. И.	29
Мавров И.И.	35
.....	
Рахманова А.Г.	30, 33, 39, 40, 42, 51, 74, 94
.....	
Чайка Н.А.	0, 33, 39, 40, 42, 51, 74, 94

Autoru palīgrādītājs ir ļoti bieži izmantots palīgrādītāja veids. Tas ir alfabētiskā secībā sakārtotu visu bibliogrāfiskajā līdzeklī uzrādīto dokumentu autoru saraksts vispirms latīņu, pēc tam slāvu alfabēta secībā (kirilica). Latviešu bibliogrāfiskajā praksē lieto arī tādu autoru (vai personu) kārtojuma principu palīgrādītājos: vispirms visi autori (personas) latviešu alfabētā, pēc tam - latīņu alfabētā (visas valodas vienotā alfabētā), nobeidzot ar slāvu alfabēta rindu (kirilica).

Personu palīgrādītājs nodrošina tās literatūras atrašanu bibliogrāfiskajā līdzeklī, kas raksturo visu personu darbību (autori, tulkotāji, sastādītāji, redaktori, ilustratori, komponisti, aktieri, cilvēki, kuriem veltītas grāmatas, raksti, dzejoļi u.tml.). Dažkārt pievieno arī dzīves datus, nodarbošanos, profesiju, goda nosaukumus (to var darīt arī autoru palīgrādītājā). Tos ierakstu numurus, kas norāda ierakstus *par personu*, liek apaļajās iekavās (), veltījumu un *literatūras par personu* ierakstu numurus liek kvadrātiekvavās [] vai pievieno piezīmi “par viņu” vai “veltījums”.

Piemēram, personu rādītāja fragments no izdevuma “Latvijas Universitātes mācībspēku publikāciju bibliogrāfija (1989-1993)” (Rīga, 1994):

Personu rādītājs

Visas personas vispirms kārtotas vienota latīņu alfabēta secībā, pēc tam - kirilicā.

Skaitlis pie uzvārda norāda attiecīgā darba numuru rādītājā.

Ja skaitlis ir iekavās, tas nozīmē, ka darbs ir par minēto personu.

.....

Čakare V. 399, 409-411

Čaks A. (402)

Čerāns K. 446

Čevers J. 1168

Čosers Dž. (1022)

.....	
Skotele S.	319, 326, 341
.....	
Sporāne B.	320, 327, 334, 342-344
.....	
Stomley Vardys V.	762
Stastny K.	118
.....	
Vulfa L.	26, 33, 37, 41, 68, 78
Wiehagen R.	478, 499
Wijaya D.S.	585, 586

Аамер А.Л.	201
Аболтиньш О.П.	640, 646, 647, 659, 670

.....	
Волоцкий И.	(390), (395)

utt.

Ļoti nozīmīgs ir *priekšmetu* palīgrādītājs. Ar tā palīdzību viegli konstatēt dokumentus par noteiktu priekšmetu (kuri apkopoti bibliogrāfiskajā līdzeklī, kam pievienots palīgrādītājs!). Sastādīšana ļoti darbietilpīga. Vispirms jānosaka tematu (reizē arī rubriku) loks, kas pietiekami plaši

atspoguļoti līdzekļi ietvertajā literatūrā. Tas prasa dziļas zināšanas par problēmu. Visā līdzekļa sastādīšanas laikā, analizējot dokumentus, jākrāj materiāls. Noformējot priekšmetu palīgrādītāju, rubriku formulēšanā lieto inversiju. Tematiski tuvas rubrikas savieno ar norādēm “sk.”, “sk. arī”:

Dizains sk. Mākslinieciskā konstruēšana

Memoriāli

sk. arī Kapu pieminēji.

Terapija adatu sk. Akupunktūra.

Līdzekļos, kuros ietverts daudz izrakstu no periodiskajiem izdevumiem, iestāžu materiāliem, lietderīgi veidot *kolektīvu* palīgrādītāju.

Ja ietverti materiāli dažādās valodās, lietojam *valodu* palīgrādītāju.

Kompleksos bibliogrāfiskos līdzekļus papildina *tematiskie* palīgrādītāji. Tie lietderīgi tad, ja pamatdaļā dokumentu apraksti sakārtoti sistemātiski, kā arī pa tipiem, žanriem (sistemātiskais grupējums neļauj izcelt svarīgus tematus).

Topogrāfiskos, tipogrāfiskos un hronoloģiskos palīgrādītājus lieto retāk, galvenokārt lielos retrospektīvos un personālos rādītājos.

Permutatīvais palīgrādītājs (to permute (angl.) - sagrozīt

kārtību, pārstatīt, apmainīt) uzrāda atslēgas vārdus no nosaukuma konteksta.

Veidojot bibliogrāfisko līdzekli elektroniskā formā (elektroniskais katalogs, datu bāze), palīgrādītāju funkcijas veic dažādie meklēšanas parametri.

2.2.4. Bibliografēšanas noslēguma posms.

Bibliogrāfiskā līdzekļa sastādīšanu nobeidz ar nepieciešamā uzziņu aparāta izveidošanu, rediģēšanu, noformēšanu.

Uzziņu aparāts. Bibliogrāfiskā līdzekļa uzziņu aparāts bez palīgrādītājiem (tie aplūkoti iepriekšējā nodaļā) ietver:

- priekšvārdu,
- ievadu,
- pielikumus (izskatīto avotu un pieņemto saīsinājumu sarakstus, dažkārt - padomus bibliotekāram, saturu),
- izdevuma pasi.

P r i e k š v ā r d ā sniedz ziņas par līdzekļa galvenajiem uzdevumiem, mērķi, adresējumu, raksturu, metodiskajiem paņēmieniem, kas lietoti sastādīšanā. Daļēji īsi pārstāsta prospektu.

Priekšvārdam jābūt katrā bibliogrāfiskajā līdzeklī.

Ievadu pievieno tikai lieliem retrospektīviem rādītājiem. To parasti raksta zinātniskais redaktors. Ievads ietver literatūras apskatu dotajā jautājumā, problēmas attīstību, stāvokli, perspektīvas.

Daudzo pielikumu starpā nozīme ir izskatīto avotu sarakstam. Tas ļauj noskaidrot, uz kādas reālas avotu bāzes veidots bibliogrāfiskais līdzeklis. Uzrāda *visus* avotus, vienalga, vai tajos ir atrastas nepieciešamās ziņas vai nav. Ja avotu daudz, tos grupē, piemēram:

- bibliogrāfiskie līdzekļi,
- kartotēkas,
- katalogi,
- periodiskie izdevumi,
- turpinājumi, krājumi.

Saīsinājumu saraksts aptver alfabētiskā secībā sakārtotus saīsinājumus un to atšifrējumus. Vienotu saīsinājumu lietošana konsekventi ievērojama visā bibliogrāfiskajā līdzeklī. Piemēram, ļoti uzskatāms saīsinājumu saraksts ievietots katrā periodiskajos izdevumos iespiesto rakstu retrospektīvajā rādītājā "Latviešu zinātne un literatūra": "Izlietoto avotu (žurnālu, avīžu, kalendāru un rakstu krājumu) saīsinājumu paskaidrojumi".

Visbiežāk saīsina organizāciju, iestāžu, bibliotēku

nosaukumus.

Ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu pielikumos dažkārt ietilpst arī "Padomi bibliotekāram", dažkārt atsevišķas lapiņas veidā. ("Padomus..." mēdz iekļaut arī priekšvārdā kā loģisku sastāvdaļu). Tie ir metodiski norādījumi, kur un kā izmantot bibliogrāfisko līdzekli bibliotēkas darbā. Padomiem jābūt ļoti *konkrētiem*.

Satura rādītāju ievieto bibliogrāfiskā līdzekļa sākumā aiz titullapas un saīsinājumu saraksta. Ja satura rādītājs ievietots rādītāja beigās, tas apgrūtina bibliogrāfijas izmantošanu. Satura noformēšanas principu sk. šī lekciju konspektu izdevuma sākumā "Saturš".

Rediģēšana un noformēšana. Rediģēšana ietver savstarpēji saistītus procesus: zinātnisko, literāro un bibliogrāfisko redakciju. Redaktors būtībā ir bibliogrāfijas līdzautors. Šo darbu jāveic ļoti erudītam speciālistam.

Zinātniskā redakcija: prospekts un rādītāja atbilstības noteikšana, atlases principu analīze, grupēšanas, anotēšanas principu analīze, uzziņu aparāta kvalitātes un sastāva vērtējums.

Literārā redakcija: teksta stila kļūdu labošana.

Bibliogrāfiskā redakcija: pārbauda apraksta precizitāti, vienveidību, atbilstību standartam. Bibliogrāfijas

elektroniskā formā redīgē bibliogrāfs, kas pilnībā pārvalda aprakstu MARC formātā, priekšmetošanu, klasificēšanu un koordinātindeksēšanu. Pārbauda secību (alfabētisko, sistemātisko u.c.), numerāciju, atspoguļojuma pilnīgumu palīgrādītājos, pielikumu noformējumu. Precizē kompozīciju. Pārbauda titullapu.

Titullapa:

Iestāde	Latvijas Universitātes bibliotēka
Nosaukums	Latvijas Universitātes mācībspēku publikāciju bibliogrāfija (1989.-1993.)
Tips	[Bibliogrāfisks rādītājs] - šajā izdevumā tips titullapā nav konkretizēts
Izdevniecības ziņas	Latvijas Universitāte Rīga 1994

Latvijas Universitāte

Bibliotēka

**Latvijas Universitātes
mācībspēku publikāciju
bibliogrāfija**

(1989. - 1993.)

Latvijas Universitāte

Rīga 1994

Sastādītāju (-us) uzrāda titullapas otrajā pusē. Titullapas otrajā pusē augšējā kreisajā stūrī liek klasifikācijas indeksu un autorzīmi. Te ievieto arī precīzu bibliogrāfisko aprakstu, īsu

anotāciju, autortiesību zīmi un, ja nepieciešams (to nosaka tehniskais redaktors), arī izdevuma pasi.

Latvijas Universitātes mācībspēku publikāciju bibliogrāfija (1989.-1993.) / sast. S.Apele, U.Birkāne, G.Briežkalns, D.Paukšēna, A.Raciborska, Z.Raciborska, S.Ranka. - Rīga : LU, 1994. - 236 lpp.

Bibliogrāfiskajā rādītājā ietverti LU mācībspēku nozīmīgāko publikāciju bibliogrāfiskie apraksti laikā no 1989. līdz 1993.g.

© Latvijas Universitāte. 1994

Latvijas Universitātes

mācībspēku publikāciju bibliogrāfija

(1989. - 1993.)

Sastādītāji : Sandra Apele, Una Birkāne,
Georgs Briežkalns, Diāna Paukšēna,
Aiga Raciborska, Zanda Raciborska,
Sandra Ranka

Bibliogrāfiskā redaktore Diāna Paukšēna

Redaktores O.Gordejeva, R.Pavlova

Parakstīts iesp. 12.07.94. Reģ. apl. Nr. 2-0266. Papīra formāts 60 x 84 / 16. Papīra Nr.1. 15,0 fiz. iespiedl. 14,0 uzsk. iespiedl. 15,7 izdevn l. Metiens 800 eks. Pasūt. Nr. 76.

Latvijas Universitāte

LV-1098 Rīga, Raiņa bulv. 19

Iespiests LU rotaprintā

LV-1050 Rīga, Baznīcas ielā 5

Aiz titullapas seko :

- *saīsinājumu saraksts:*

saīsinājumi (abreviatūras) alfabētiskā secībā -

pilns nosaukums oriģinālvalodā (ja tas ir svešvalodas saīsinājums) un terminoloģiski precīzs tulkojums latviešu valodā jeb arī pilns nosaukums latviešu valodā;

- *saturs*

var būt arī izdevuma beigās. Nodaļu, apakšnodaļu pakļautību satura rādītājā parāda ar citu šifru vai "ievilkumiem-atkāpēm".

Nodaļas, apakšnodaļas numurē, to numerācijai un nosaukumiem jābūt identiskiem numerācijai un nosaukumiem tekstā;

- *priekšvārds;*

- *ievads* (ja ir);

- *pamata daļa* (bibliogrāfija);

- *palīgrādītāji;*

- *pielikumi.*

Izdevuma pase. Pases vietu un saturu nosaka redaktors vai tehniskais redaktors. Pases teksts šajā piemērā sākas lappuses apakšpusē, aiz a utortiesību zīmes © Latvijas Universitāte, 1994.

Poligrāfiskais noformējums. To veic vai nu tehniskais redaktors (lielām zinātniskām bibliogrāfijām), redaktors, vai arī pats bibliogrāfs. Šodienas apstākļos bibliogrāfiskos līdzekļus sagatavo, veidojot pilnīgu izdevuma noformēšanu, tikai pēc tam nodod tipogrāfijā pavairošanai.

Iespēju robežās vajadzētu censties veidot skaistu vāku - vai nu cietā iesējumā vai arī, izmantojot krāsainu datorkopējamo papīru, uz vāka datorsalikumā maketējot interesantu nosaukuma noformējumu un attēlus.

NOBEIGUMS

Bibliogrāfija kā starpnieks dokumentālo komunikāciju sistēmā nezaudē savu nozīmi arī informācijas sabiedrībā un elektronisko komunikāciju sistēmās. Pastāv un joprojām pastāvēs sistēma "dokuments-lietotājs", tikai tās aptvērums paplašināsies jēdzienu kopā "informācija-informācijas lietotājs". Bibliografēšanas metodes izmanto gan iespīestās bibliogrāfiskās produkcijas sagatavošanā, gan uzziņu un informācijas darbā, gan elektroniskā kataloga, datu bāzu un informācijas sistēmu veidošanā. Lekciju konspektā fiksētās atziņas un principi ir izmantojami arī informācijas sabiedrībā un datorizētā bibliotēkā.

Studentiem, apgūstot kursu "Informācijas pakalpojumi", lietderīgi vispirms apgūt tieši bibliografēšanas pamatus, jo tie nepieciešami, lai apgūtu pārējās bibliotēku un informācijas zinātnes disciplīnas, kā arī lai iegūtās zināšanas spētu izmantot darbā bibliotēkās un informācijas dienestos.

-
- ¹ Dokuments - informācija, ko cilvēks fiksējis uz jebkādiem materiāliem nesējiem tās izmantošanas un uzglabāšanas nolūkā.
 - ² Informācijas lietotājs - persona, kas izmanto dažādus dokumentus dažādiem mērķiem (izglītošanai, informācijai, izklaidei).
 - ³ Dokumentāls komunikācijas - informācijas izplatīšanas procesi vai paņēmieni, kurus atšķirībā no mutiskās sazināšanās starp cilvēkiem īsteno ar dokumentu palīdzību.
 - ⁴ Elements ir kāda veseluma vienība, kas ir tā visvienkāršākā, tālāk nedalāmā daļa. Piemēram, dzīva organisma elements ir šūna. Šūna, aplūkojot to kā veselumu, savukārt sastāv no elementiem - molekulām. Tāpat mūsu priekšmetā bibliogrāfijas elements ir bibliogrāfiskais ziņojums.

5 Grāmatu iespiešana radās Rietumeiropā XV gs. vid? (1440. g.), kad Johans
Gūtenbergs (Gutenberg), vācu tipogrāfs, izgudroja grāmatu iespiešanu.

6 CD-ROM - compact disk read only memory - lasāmatmiņas

kompaktdisks

* šeit un turpmāk ar * atzīmētie bibliogrāfiskie līdzekļi atrodami LU

Bibliotēzkzinātnes un informācijas katedras metodiskajā kabinetā.

LITERATŪRA

1. Bibliogrāfija : Visp. kurss : Māc. grām. - Rīga : Zvaigzne, 1989. - 377 lpp.
2. Dokumentu bibliogrāfiskais apraksts : LVS 50. - [Rīga] : Latv. Nac. Standartizācijas un metrol. centrs, 1994. - 44 lpp.
3. Latvijas preses hronikā lietotā klasifikācijas shēma // Latvijas preses hronika. - 1996. - Nr.5. - 339.-342.lpp.
4. Liniņa S., Mauliņa A. Bibliotekārie un bibliogrāfiskie termini: Kumulatīvais saraksts, 1976-1990 / S.Liniņa, A.Mauliņa. - Rīga : LNB, 1992. - 320 lpp.
5. Sporāne B. Ieteicošā bibliogrāfiskā līdzekļa sastādīšana : Metod. izstrādne / LU, LVB. - 2.papild. izd. - Rīga, 1990. - 75 lpp.
6. ISBD (CF) : International standard bibliographic description for computer files. - London : IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, 1990. - 98 p.
7. Munch-Petersen E. Bibliografiens teori : En introduction. - Kobenhavn, 1980. - 61 p.
8. Rehm M. Lexikon. Buch. Neue Medium. - München : K.G.Saur, 1991. - 294 S.

9. Вохрышева М.Т. Библиографическая деятельность : структура и эффективность. – Москва : Кн. палата, 1989. - 199 с.
10. Призмент Э.Л., Динерштейн Е.А. Вспомогательные указатели к книжным изданиям. – Москва : Книга, 1988. - 208 с.

SATURS

1. Bibliografēšanas nozīme bibliotēku darbā.....	3
1.1. Bibliogrāfija.....	3
1.2. Bibliografēšanas rezultātu formas.....	6
1.3. Bibliogrāfiskā informācija. Tās sākotnējās formas.....	12
1.4. Bibliogrāfiskā darbība.....	15
1.4.1. Bibliogrāfiskās darbības subjekts un objekts.....	18
1.4.2. Bibliogrāfiskās darbības procesi.....	20
1.5. Bibliogrāfiskā produkcija.....	22
2. Bibliografēšanas vispārīgā metodika.....	28
2.1. Adresējums un mērķis.....	31
2.2. Bibliografēšanas posmi.....	32
2.2.1. Bibliografēšanas sagatavošanas posms.....	33
2.2.2. Bibliografēšanas analītiskais posms.....	51
2.2.3. Bibliografēšanas sintezējošais posms.....	64
2.2.4. Bibliografēšanas noslēguma posms.....	84
Nobeigums.....	91
Literatūra.....	94

[1.50 Ls]

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309005098

美
01